ئەدەبیاتی فێمینیزمی کوردی

(بەرهەمەکانی نەزەند بەگیخانی وەك نموونە)

پ.ی.د.هیمداد حوسێن بەکر –م. صابر حسین رسول/ زانکۆی سەلاحەدین/ کۆلێژی پەروەردە/ بەشی کوردی

پێشەکی

له بەردەم هەر چەشنە گۆڕانێکارییەکدا، کۆمەڵێك کێشەو گرفت و لەمپەر قووت دەبنەوە. بەتایبەتی ئەگەر گۆڕانکارییەکان هەرچەندە رادیکاڵانەتر بن، ئەوە دژایەتیکردنیان لەلایەن هێز و کۆنەپارێزەکانەوە، توندتر دەبێ. لێرەوە شێوەی روانینی ژن جیاوازییەکی یەکجار گەورەی لەگەڵ تێڕوانینەکانی پیاودا هەیە، پیاو هەرچەند لە باری گیروگرفت و کێشەکانی ژناندا شارەزا بێ، ناتوانێ بەو جۆرەی ژن لە دنیای خۆی دەدوێ، باسی دنیای ژنان بکات، ئەمەش شتێکی سروشتییە، وەکو چۆن پێچەوانەکەشی هەر ڕاستە.

له زۆربەی کۆمەڵە دواکەوتووەکاندا بارودۆخی ژنان تیایدا نزیکە لەهەمان ئەو بارودۆخەوە، کە لە ڕابردوویەکی دووردا هەیبووە، کۆمەڵی کوردەوارییش ئەگەرچی چەند ساڵێکە هەنگاوی ناوە و بەخۆ سەلماندن وهاتنە مەیدان و داکۆکی ژنان خۆیان باشتر بووە لەچاو ڕابردوودا، بەڵام هێشتا هەن و دەبینرێن، کە دان بەبوون و تواناکانی ژناندا نانێت، کە دیارە مەبەستی ئێمە لە پاڵ لایەنە کۆمەڵایەتییەکاندا زیاتر جەختکردنەوەیە لەسەر پرۆسەی بەرهەمی ئەدەبی فێمینیستییان، کە زۆرێك لە نووسەران و رۆشنبیران پێیان وایە نووسەری ژن لە کۆمەڵدا کەمن، هەر بۆیە ئەدەبی ژن لە بەرامبەر ئەدەبی پیاواندا کەمرەنگەترە،دەستەیەکی تر لە نووسەران پێیان وایە، کێشەکە پەیوەندی بە هەل و مەرج و بارودۆخەوە هەیە نەوەکو بۆ کەمیی نووسەری ژن. ئەوەی لەم باسەشدا وەك پرسیار خراوەتە روو و هەوڵ دەدەین وڵامی بدەینەوە ئەوەیە، کە ژنە نووسەرە فێمینیستەکانی کورد بە چ چەشنێك لە ناوەرۆکی دەقە ئەدەبیەکانیاندا بە دوای چارەسەرکردنی گرفتی ژنی کورددا گەڕاون؟ کەواتە مەبەستی ئەم لێکۆڵینەوەیە ئەوە نییە بچێتە سەر بنج وبنەوانی فێمینیستەوە، بەڵکو مەبەستی سەرەکی ئەوەیە،(لە روانگەی بەرهەمەکانی نەزەند بەگیخانی)یەوە چاوێك بە ژانرە ئەدەبییەکانی ژنانی کورد دا بخشێنین و لەم ڕوانگەیەوە تایبەتمەندییەکان و بیروباوەڕی فێمینیزمییان بەو جۆرەی لەم ژانرانەدا ڕەنگیان داوەتەوە دیاری بکەین.

سنووری لێکۆلینەوەکەشمان لە رووی کاتەوە، زیاتر لە ساڵانی دوای ڕاپەڕینی بەهاری (١٩٩١)ەوەیە، لە رووی شوێنەوەش جەختمان لەسەر ژنانی باشووری کوردستان کردۆتەوە بۆ ئەوەی بتوانین ناوەرۆکی لێکۆڵینەوەکەمان کۆنترۆڵ بکەین و زیاتر تاقەتمان بە سەریدا بشکێ.

میتۆدی لێکۆلینەوەکەمان لەسەر بنچینەی مێژوویی وەسفی شیکارییە، لەم رووەشەوە پشتمان بە مێژوونووسان و شارەزایانی ئەم زانستە بەستووە.

بنیادی لێکۆڵینەوەکەمان بە شێوەیەکی گشتی لە سێ بەشی سەرەکی پێك دێ، کە بریتین لە چەند تێڕوانین و لێکۆڵینەوەیەك و هەر هەموویان لە یەك خاڵدا یەك دەگرنەوە، ئەویش ئەوەیە، کە ئەدەبی فێمینیستی ژنانی کورد، ئەو کاتە دەتوانێ مەبەستی خۆی بپێکێ، کە بە خوێندنەوەو هەڵسەنگاندنێکی بنەڕەتی و زانستییانە دیدە ئەدەبییەکانی بخاتە روو.

لە **پاری یەکەمدا** جەخت لەسەر پێکهاتەی ژنی کوردو فیمینیزمی کوردی کراوەتەوەو **لە پاری دووەمدا** و لە تەوەری یەکەمدا باس لە ژنانی نووسەری کورد و چەشنی هاوڕەگەزەکانی تریان لەجیهاندا کراوە پاشان لە تەوەری دووەم و سێیەمدا بە نموونەی زیندوو چەند پەرەگرافێك لە دەقی شیعری و چیرۆکی (نەزەند بەگیخانی) شیکراوەتەوەو ئەنجامەکانی لێکۆڵینەوەکەش لە چەند خالێکدا کۆکراوەتەوە.

پاری یەکەم:
ژنی کورد و فیمینیزمی کوردی

بەر لەهەر شتێك پێویستە راشکاوانە دان بەوە دابنێن، کە لێکۆڵینەوە سەرچاوە زانستییەکان لە بوارەکانی کۆمەڵایەتی و کلتووریی کۆمەڵی کوردەواری بە شێوەیەکی گشتی و خودی ژنان بە شێوەیەکی تایبەتی، بە کەمیی بەرچاو دەکەون، مەگەر ئەو سەرچاوانە نەبێ ، کە رۆژهەڵاتناسەکان ئاماژەیان بۆکردووە لەو کاتەی، کەوا سەردانی کوردستانیان کردووە، بێگومان ئەوانیش لە روانگەی تایبەتیی خۆیانەوە تێگەیشتنەکانی خۆیان تۆمار کردووەو وێنەیەکی ئەو سەردەمە مێژووییەی گەلی کوردیان بۆ یاداشتکردووین، هاوکات هەندێ مێژونووس و لیکۆلەرانی کوردییش، سەبارەت بە پرسی ژنان، وەك بەڵگەی دیکۆمێنتاریی گەیشتوونەتە هەندێ راستیی مێژوویی، وەك چۆن (**د.جەمال رەشید**) ئاماژەی بۆ دەکات:

((لە شوێنەوارە دێرینەکانی ئەم سەردەمەدا ژمارەیەك پەیکەری کوردیی دۆزراونەتەوە، کە ئاماژەن بۆ پەیدابوونی سەرەتاکانی بیری ئاییِنی ئەم سەردەمە، کە لە شێوەی خواوەندی دایکدا خۆیان بەرجەستە دەکەن، وەك لە گوندی (چەرمۆ) و (تەپە سەراب و ئەریچە)، هەر لەو شوێنەوارانەشدا هەندێك ئامراز دۆزراونەتەوە، کە ژنان بۆ جوانکاریی بە کاریان هێناوە))١ ، لەلایەکی ترەوە چەند شوێنەوارناسێك پەیکەری (**خواژن**) یان لە ئەشکەوتی (**دیرەکلی**) لە پارێزگای (**مەرعەش**)، لە باکووری کوردستاندا دۆزیوەتەوە، کە مێژووەکەی بۆ شانزەهەزار ساڵ بەر لە ئێستا دەگەڕێتەوە))٢ ، وەك لەو سەرچاوانەی بەر دەستدان دەرکەوتووە، ((کەسیەتی و پایەی ژنی کورد و هەڵوێستی پیاوی کورد، بۆتە مەسەلەیەکی گرنگی رۆژهەڵاتناسی و رەوەندەکان بایەخی زۆریان پێداوەو لەسەریان نووسیووە))٣ .زۆرجاریش توێژەری کورد، لە ڕاست و دروستی ئەو تۆمارانە دەکەوێت گومانەوە، وەك چۆن **د.کەمال مەزهەر** بە چاوی گومانەوە لە لۆژیکی ئەو رۆژهەڵاتناسانە دەڕوانێ و دەرهەقیان دەڵێ:

((گەڕیدە ئەوروپاییەکان گەلێکیان بەشان و باهوی ژنی کورد هەڵداوە بە ڕادەیەك جاروبار خۆمانمان لە بیردەچێتەوە، وابزانم ئەو گەڕیدانە بێ نیازی خەراپ، کەمێك زۆر رۆیشتوون. وادیارە لە کۆڵانە تەسکەکانی شارە داخراوەکانی رۆژهەڵاتەوە هاتونە ناو شاخ و داخە کراوەکانی کوردستانەوە و کەمێك سەریان لێ تێکچووە، بۆیە ژنی کوردیان لە ژنی دەوروبەریان باشتر هاتۆتە بەرچاوان))٤ ئەمە بەو مانایە دێ کەوا ئەو

گەڕیدەو ڕۆژهەڵاتناسانە تەنها شتە سەرنج ڕاکێشەکانیان یاداشت کردووەو دواتر بەتێگەیشتنی خۆیان شرۆڤە و هەڵسەنگاندنی خۆیان خستۆتە ڕوو، هەر لەم ڕوانگەوەیە جارێکی تر (**د.کمال مەزهەر**) بیروبۆچوونی خۆی دەربارەی پرسی ژنی کورد دەخاتە ڕوو و دەڵێ: ((ئافرەتی کورد نەهیچی لە کەس زیاترەو نەهیچی لەکەس کەمترە، (**بێکەس**) وتەنی کەی گیرۆدەیی دەستی زوڵم بووە، ئەو ساکە وەك هەموو دەستە خوشکەکانی گیرۆدەی دواکەوتوویی دەبێ، شـــەقڵی ئەو دواکەوتوویەی پێوە دیار دەبێت))٥ ، ڕەنگە ئەم پەرچـــەکردارەی **د. کمال مەزهەر** لە تێڕوانینی ڕۆژهەڵاتناسێکی وەکو (**مینۆرسکی**)یەوە سەرچاوەی گرتبێ، چونکە ئەو دەربارەی ژنی کورد دەڵێ:

((کورد لەسەرجەم نەتەوە موسڵمان و غەیرە موسڵمانەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست زیاتر لەگەڵ توێژی ژناندا لێبوردەیە))٦ ، بێگومان چەمکی لێبوردەییەش لەلای (**مینۆرسکی**) بەمانا دەوڵەمەندەکەی دێ، کە ڕەنگە مەبەستی خستنە ڕووی بەراوردێکە لەگەڵ گەلانی تری ڕۆژهەڵاتدا، بەو مانایەی کورد مەودای ئازادی ژنی بەرفراوانتر کردووەو مافی جل پۆشین و بیروڕادەربڕین و جموجۆڵی هاتوچۆی زیاتری بەژنان ڕەوا بینیووە، بەگشتی (**مینۆرسکی**) ویستویەتی ئەو پەیامە بگەێنێ، کە ئەو نەتەوانە بەتوندی سەودا لەگەڵ ژناندا دەکەن، نەك وەك کوردەکان، کە بەگیانی لێبوردنەوە سەودایان لەگەڵدا دەکەن))٧. هەر لە بارەی ژنانی کوردەوە (**ئیدمۆندس**) نووسیویەتی: ((ژنی کورد لە خوشکە عارەب و تورك و فارسەکانیان سەربەستییان زیاترە، وەك ژنە فارسەکان عەبا ناپۆشن، ئەوپەڕەکەی دەسرۆکێك لەسەر دەنێن لەچکی دێتەوە سەر دەم و چەناگەیان، ژن عەبا ناپۆشن و لە زۆربەی گەلانی ڕۆژهەڵات سەربەستییان زیاترە))٨ ، تەنانەت ئەوەشی ناجۆرە لەناو کورددا، ڕەفتاری خواستراون ((پایەی ژنی کورد لە کۆمەڵی کوردەواریدا بەداخەوە کەوتۆتە بەر کارتێکەری خراپەوە، نەك باش، بەڵکو دزەی کردۆتە نێو شارستانییە جیاجیاکانەوە، ئەویش هەندێکیان بە حوکمی دراوسێیەتی، هەندێکیان بە زۆر، بەڵام هەرچەندە دزەیان کردبێتە ناوی، نەیانتوانیووە ناسنامەی ڕاستەقینەی ژنی کورد بسڕنەوە))٩. ئەمە خۆی لە خۆیدا لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە گەواهیدەری ئازادیی ژنی کوردە ، بە خواستی خۆی لەناو کۆمەڵێکدا، کە ئاین تێیدا باڵادەستە، ئەو جل و بەرگەی دەپۆشت، کە خۆی هەڵی بژاردووە، نەك بەسەریدا فەرزکرابێ، دیسانەوە ئەمەش لەلایەن (**ســۆن**)ەوە دەبێتە جێگەی بایەخ و لەبارەوە دەڵێ:

((ژنانی کورد لە چاو نەتەوەکانی دیکەی (محەمەدی)، (مەبەستی گەلانی موسڵمانە)، پتر ئازادن، ژن بە شودان لەنێو ئەو نەتەوانەدا بەبێ بڕیاری ژن خۆی دەبێت، واتە لە لایەن لایەنێکی سێیەمەوە، بەڵام لەنێو کوردەکاندا ، ژنان وەك ژنانی هەر وڵاتێکی ئەوروپی خاوەنی ئازادی خۆیانن، تێکەڵی لە نێوان هەردوو ڕەگەزیشیاندا ڕەسەنایەتی دەنوێنێ، تەنانەت گەلێ جار هاوسەریەتی لەسەر بناغەی خۆشەویستییەوە دەبێت))١٠. نزیك لەم بۆچوونەش (**ســۆن**) دەربارەی ژنانی کورد دەڵێ:

((ژنەکانیان ڕووپۆشیان نیە و ڕوخساری خۆیان ناشارنەوە، هەرگیز ناشڵەژێن، کاتێك لە بەردەم پیاوێکی بێگانەدا دەوەستن. دوودڵ نین لە قسەکردن لەگەڵ بێگانەدا، ئەگەر پیاوگەل لە ماڵ نەبوون، هەڵئەسێ بەدەوری خانەخوێیەکی زۆر چاك و میوانداری ڕێبواران و میوانەکان دەکات)) هەروەها دەڵێ: ((ژنیان وەکو ژنی هەر وڵاتێکی ئەوروپایی سەربەستن، ئەوەندە نەبێ ناچنە بازاڕ، بەرەوپێشچوون و دەربڕینی بەرز لەو

سیستەمە مەودای داوە بە ژن، تا لە دیدێکی نزیك بەتێگەیشتنی ئاستی ژن لە ڕۆژئاوا ببینرێ))، بەردەوام دەبێت:

((کورد لە زۆربەی نەتەوە محەمەدییەکان زیاتر ڕێزی ژنەکانیان دەگرن))١١ ، بە شێوەیەکی گشتی، ئەگەر چاوێك بە یاداشتەکانی ئەو گەڕیدەو ڕۆژهەڵاتناسانەدا بخشێنین، ئەو راستیەمان بۆ دردەدەکەوێ، کە ئەو گەڕیدانە ژنانی کوردیان بە بەراورد لەگەڵ ژنانی دراوسێ وەکو عەرەب و تورك و فارس بە ئازادترو جەربەزەو بەرچاوتر نرخاندووە، لەو روانگەوەی ژنی کورد سەرباری کاری رۆژانەی خۆی، هاوکات ئەو کارانەشی راپەڕاندووە، کە لە بنەڕەتدا هی پیاوانن،((ژنی کورد سەرجەم کارەکانی ماڵەوە رادەپەڕێنێ، کەرەسەکان کۆدەکاتەوە، مەڕەکان دەدۆشێ، داروبار لەسەر چیا کۆدەکاتەوە بە مەبەستی خۆ گەرمکردنەوەو نان دورستکردن، هەموو ئەو کارانەش ئەنجام دەداو منداڵەکەشی هەر بەشانەوەیە، هەروەها ژنی کورد لە ئەسپ سواریدا شارەزایە و لەگەڵ پیاودا تێکەڵ دەبێ و بەئازادییش گفتوگۆیان لەگەڵدا دەکات و بیرو بۆچونەکانیشی راشکاوانە دەخاتە روو، لەو کاتەی مێردەکەشی لە ماڵەوە نیە پێشوازی لە میوانان دەکات و نانیان لەگەڵدا دەخوات، لە داب ونەریتی کوردیش ڕێگە لە ئازادی ئافرەتانیان ناگرن))١٢ ، لەوەش زیاتر دەربارەی ژنی کورد وتراوە، بە تایبەتی لە کتێبی (**الاکراد تاریخ شعب..**)دا لە زۆر رووەوە ستایشی ژنی کورد دەکات:

((کورد بەوە بەناوبانگە، کە زۆر رێز لە ژن دەگرێ))، لە شوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (ژنی کورد خودان رەفتاری شارستانیین، بە شێوەیەکی ئەکتیڤ بەشداری لە ژیانی خێزانیدا دەکەن و خاوەنی بڕیاری خۆیانن و ئازادییەکی زۆریان هەیە و دەتوانن جگەرە بکێشن و بە تەنیا بچنە بازاڕەوە))١٣. ئەم کەسێتییە تایبەتییەی ژنی کورد هەیەتی، یارمەتی داوە بۆ ئەوەی چێژ لە ئازادی خۆی ببینێ و رۆڵی سەرکردە ببینێ، بە پێی دیدو بۆچوونی(**ریــچ**) بارودۆخی ژنانی کورد، زۆر لە ژنانی تورکیا و ئێران باشترە، چونکە(**ریــچ**) پێی وایە:

((ژن لەگەڵ مێرددا یەکسانە و بێزی لە کۆیلەتی ژنی تورك دەبێتەوە، چونکە کۆیلەئاسا سەودای لەگەڵدا دەکرێ))١٤ ، کەواتە گومان لەوەدا نیە((ژنی تورك سەودای مانەوەی زۆرەملێی لەگەڵدا کراوە و ماوەی چەند سەدەیەکی دوورودرێژیش بەو شێوەیە ژیاوە، ئەمە لەکاتێکدا بووە، رۆژهەڵاتناسەکان دووپاتی دەکەنەوە، ئازادی ژنی کورد سنووری بۆ دانانرێ، وێڕای ئەوەش کۆمەڵی کوردەواری نەفرەت لە لەشفرۆشی دەکات. (**ڕیــچ**) نموونەیەکی لەسەر ئازادی ژنی کورد هێناوەتەوە:

((جارێك دیوان ئەفەندی سەرۆکی تەشریفاتی پاشای بەغدا، کە پیاوێکی وریاو هۆگری میکانیك بوو، سەردانی کردم و باسی ئەو ئارگۆنەی بۆ کردم، کە خۆی دروستی کردبوو، کاتێکیش لێبووەوە و کەوتەڕێ خزمەتکارەکانی بە ئەسپەکانیانەوە لە دەرەوە کۆمەڵیان بەست، لای لێکردمەوەو پێی وتم: ئەمەوی شتێکی سەیرت پیشان بدەم، رەنگە لەوەو پێش لەژیانتدا نەتبینیبێ، ئەنجا یەکێ لە خزمەت کارەکانی بانگ کردو ئەویش لەبەردەمی راوەستا، پرسیاری لێکردم ئایا شتێکی نائاسایی لەم خزمەتکارانەدا دەبینی؟ وتم نەخێرو دواییش زیادم خستە سەرو وتم: لاوێکی بەهێز دەبینم، پێی وتم: ئەمەی دەیبینی کوڕ نییە، کچە، کچە کوردێکی بڵباسییە، لە راستیشدا باشترین سوارو ئازاترین سەربازو چاکترین خزمەت کاربوو، کە مرۆڤ پێشبینی بکات، هەڵس و کەوتی هەرگیز هیچ گومانێکی لەسەر نییە، بەڵکو بووەتە مایەی شەرەفمەندی بۆ کچانی

نەتەوەکەی، هەروەها وەك كچێکی عازەبیش بووەتە هۆی سەربەرزی بۆ پیاوانیش، رۆژێکیش تورکێك ئەیەوێ دەستی بۆ درێژ بکا ئەویش یەخەی خۆی دادەتەکێنێ و دەڵێت: ئەگەر گەورەم هەوڵی ئەوەم لەگەڵ بدات، ئامادەم سنگی شەق بکەم، شانازیشی بەوەوە دەکرد، چەند جارێك بەوپەری بوێرییەوە پەلاماری تۆپ هاوێژێکی پڕ گوللە تۆپی داوە، بەردەوام جلی کوردیی لەبەر دەکرد و شاڵێکی حەریریشی بەسەرەوە بوو، باڵابەرزێکی جوان بوو، تەمەنی لە نێوان بیست و سی ساڵاندا بوو، سیمای رەسەنی کوردی پێوەبوو، تیشکی خۆریش کاری لێکردبوو))١٥. لەسەدەکانی ڕابردوودا گەلێ جار ڕوویداوە ژنی کورد رۆڵی کارا ببینێ، هەندێ لە ژنی خان و میران، هاوشانی مێردەکانیان لێوەشاوەبوون. توانیویانە بەوێنەی ئەوان، یان لەوانیش کاراتر رۆڵ ببینن. لەسەردەمی خۆیاندا ڕۆشناییان لەسەربووە، وەك عادیلەخانمی خێزانی وەسمان پاشای جاف و حەپسەخانی نەقیب، هەیانە دوای مردن و کوژرانی میرەکان توانیویانە جێی ئەوان پڕبکەنەوە، وەك خانزادی میری سۆران، لەپەنای ئەو ستایش کردنەی کۆمەڵی کوردەواری بەگشتی و خستنەڕووی رەوشی ژنی کورد بەتایبەتی لەڕووی بەرجەستەکردنی ئازادیە تایبەتییەکان و مافە گشتیەکانیان، هاوکات هەندێ تێڕوانین و بۆچوون هەیە، وای بۆ دەچن، کە ئەو ژنانە بەو سیفەتە حوکمیان نەکردووە، کە ژن بوون، یان خەڵك پێیان خۆش بووبێ، کە ژنێك سەرۆکایەتیان بکات تا پیاو، یاخود دیاردەکە لە روانگەی بەرابەری ژن و پیاوەوە سەرچاوەی گرتبێ، بەڵکو ئەوانە درێژەپێدانی مێردو براو باوکە میرەکانیان بوون و بەناوی ئەوانەوە هاتوونەتە پێشەوە. بەگشتی ژن کورد لەکاتی گرتنەدەستی دەسەڵاتدا ((خۆی پیاواندووە)) زیاتر لەوەی ژنێك بێت، ئەمەش لەگەڵ ئەو هاوکێشەیە یەکتری دەگرێتەوە، کە دەڵێ:

((ئەگەر کۆمەڵگا تەقلیدکار بوو، ئازادی بیر کردنەوەی رەتکردەوەو داب ونەریتی، هەروەها جل و بەرگ و رەفتاری کردە بنەما، ئەو کات ئەم جۆرە هەڵوێستە سەربەخۆیی لە ناو دەبات وگەشەکردنی کەسایەتی دەوەستێنێ))١٦. بەپێێ بەڵگە مێژوویەکانیش دەتوانین بڵێین ((سەردەمێك لە قۆناغی کشتوکاڵی سیستەمێك لە شێوەی دایکسالاری لە کوردستان دا برەوی هەبووەو کۆمەڵگەی پێ بەرێوەچووە، جووتیارەکان لێکچوونێکی سروشتیان لە نێوان ژن بەرهەمی زەویدا بینیووەو هەردووکیان بە پیرۆز زانیوە، هەمیشە بە بیستنی وشەی زەوی، ژنان و کەرەسە و بەرهەمەکانیان بە بیرداهاتۆتەوە، کە ئەمەیان مرۆڤ و ئەویان بەرهەمی خۆراکی بوو، وەك زنجیرەیەکی لێکدانەبڕاو هاتۆتە بەر چاوان، لە بەرامبەر ئەم بۆچوونانەشدا پێویستە جەخت لەسەر ئەو خاڵەش بکرێتەوە، کە پیاوی کورد هەمیشە لەکاروکردەوەی رۆژانەیدا پرس و تەگبیری بە ژن کردووەو گۆشەنیگاکانی بەهەند وەرگرتووە، ئینجا پاڵنەری ئەمەش هەرچیەك بێت، رێزگرتنی پیاوی کورد لە بەرامبەر تواناو قسەی ژن لە پرۆسەی بەرێوەبردن نیشان دەدات، هاوکات ژنی کورد بە درێژایی مێژوو ئەو قەدرگرتنەی پیاوی لەبەر چاو گرتووەو دڵسۆزی و خۆشەویستی خۆی پێ بەخشیووە. **(تۆمــا بوا)** لەمەڕ ژنانی کورد دەڵێ:

(شتێکی سەرنج راکێش ئەوەیە، لە نێو کوردان ژنان لە دوای مردنی هاوسەرەکانیان جێگای مێردەکانیان دەگرنەوە)١٧. هەر بەگوێرەی بەڵگەنامە مێژوویەکان، باس لەوە کراوە، کۆمەڵە هۆزو خێلێك ئامادە نەبوون، کەوا مل بۆ دەوڵەت خانم شۆڕ بکەن، ئەوێش بۆ پاراستنی رەوشەکە و دوای راوێژکردن، رازی بوو دەست لە دەسەڵات هەڵگرێت و بیدات بە میرعەزەدین حوسەینی برای. هەروەها باسی (حەلیمە خانم)ی

هەكاری وكوێخا (نێرگز)ی شوانمان بۆ دەكات، كە لە ناوەو دەرەوە ناوبانگیان دەكردووە. لەنێو ژنانی شاعیرو نووسەرانی سەدەكانی رابردوویشدا (ماه شەرەفخانی ئەردەڵان)، كە بە (مەستوورەی ئەردەڵانی) ناسراوە، رۆڵێكی مەزنی بینیووە، مێژووی ئەردەلانی نوسیوەتەوە، كە لە سەردەمی خۆیدا، مێژوو نووسینەوە تەنیا كاری پیاوان بوو، بە وتەی خانمە رۆژهەڵاتناسی سۆڤیەتی (**ڤاسیلییڤا**)، (مەستوورەخانم) شوێنێكی تایبەتی لە هیستوگرافی ئەردەڵان لە رۆژهەڵاتی كوردستاندا هەیە. (**خانزادەخان**)ی خوشكی میرسلێمان فەرمانڕەوای میرنشینی سۆران، لەدوای ئەوەی والی بەغدا میر سلیمان دەكوژێ، وەكو میری سۆران لە مێژووی كورددا ناوی دەركردووە. (**مەلا مەحمود بایەزیدی**)ش باس لەوەدەكات، كە لەكاتی شەڕی ١٨٧٧دا لەنێوان دەوڵەتی عوسمانی و رووسیادا، قەرە فاتم سەرۆكایەتی پێنج سەد سواری كوردی لە ناوچەكانی قارس و ئەرزرۆمدا كردووە))١٨.

(**ســۆن**)، كە لەساڵی ١٩٠٩ بە ناوەی بازرگانییەوە دەچێتە هەڵەبجەو لە نزیكەوە عادیلە خانمی هاوسەری وەسمان پاشای جاف دەناسێ، بە وتەی (**ســۆن**) عادیلە خانم ژنێكی بێ هاوتا و تێگەیشتوو و خاوەن كەسایەتییەكی بەهێز بووە، بۆ خۆی بە تەنیا فەرمانڕەوایی شاری شارەزوور بووە، بێجگە لەكاری سیاسیی بۆ خۆی دادگایەكی هەبووە، كە بە عادیلانە تاوانبارانی سزا دەدا))١٩. عادیلە خانم دوای كۆچی دوایی هاوسەرەكەی لە دوای شەڕی یەكەمی جیهانیی سەركردایەتی یەكێك لە گەورەترین هۆزی كوردی دەكرد، كە هۆزی جاف بوو. (**ئیدمۆندس**) یش باس لە **حەپسەخانی نەقیب** دەكات، كە هاوسەری شێخ قادری برای (**شێخ مەحمودی حەفید)** بووە و بە ژنێكی زیرەك و ناودار پێناسەی دەكات :

((لە سیاسەتی ناوچەكەدا رۆڵێكی گرنگی بینیووە و سەرگەورەی ژنانی شاری سولەیمانی بووە، یەكێك لەكارەكانی، كە ئەنجامی داوە ئەوە بووە تێكۆشاوە، كە مەدرەسەیەكی ئێوارانە بۆ ژنان دروست بكات و هەر لە سولەیمانییەوە هاریكاری كۆماری كوردستانی كردووەو تەنانەت پێشەوای نەمر نامەی سوپاسگوزاریی بۆ ناردووە))٢٠. هەروەها (**مینا خانم**) هاوسەری نەمر پێشەوا قازی لە سەرەتای كار و خەباتی سیاسیدا، هاندەری پێشەوا بووە بۆ كار و خەباتی لە دامەزراندنی كۆماری كوردستان دا، لەو سەردەمەدا یەكێتی یایان (خوشكان)ی دامەزراند و بۆ خۆشی سەرپەرشتی ئەو رێكخراوەی ژنانی دەكرد.

د. روئیا تلـوعی، وەك ژنێكی كارای فیمینیزمی كورد لە هەمبەر ئەو پرسە بەو شێوەیە تێڕوانینی خۆی دەخاتە ڕوو: ((لای پیاوان دنیای ژنان دنیایەكی پڕ رەمز و رازە و زۆر پرسیاریان لاساز دەكات، ئەوەی پیاوان سەبارەت بە ژنان دەیزانن ئەوشتانەیە، كە لە روانگەی پیاوانەی خۆیانەوە لێی تێگەیشتوون. ژنان زۆر كەم بە زمانی خۆیان لە خۆیان و كێشەكانیان دواون، تەنانەت ژنان لە ناخی دڵیانەوە لە ژنێتی خۆیان نەدواون، ترس لە زۆر شت بۆتە كۆسپێك بۆ ئەوەی ژن بە زمانی خۆی باسی خۆی و بیروڕاكانی بكات، ژن مرۆڤێكە سەرچاوەی ژیانە و ژیانی ژنیش لە هەموو رەهەندە كۆمەڵایەتیی، ئابووری، سیاسی، فەرهەنگی، فكری و دەروونی، مێژوویی، مرۆڤناسی، مافناسی، بایۆلۆجی، جێگای سەرنج و لێكۆڵینەوەیە))٢١ . لە شوێنێكی دیكەدا **د. روئیا تلوعی** دەربارەی فیمینیزم و فیمینیزمی كوردی بیروبۆچوونی خۆی بە ڕاشكاوی دەخاتە ڕوو، ئەو پێی وایە، كە ((فیمینیزم كۆمەڵێك بیروڕای جیاوازی هەیە، چەندین جۆر فیمینیزم ناسراوە، دیسان دابەش كردنی بە سێ شەپۆڵ دەبینرێ و شەپۆلە سێیەمییەكان لەسەر ئەو باوەڕەن، كە رەنگی پێست و نەتەوەو

تەمەن و چین و.. هتد، لەسەر کێشەی ژنان کاریگەرێتی زۆری هەیە و فیمینیزمی ژنانی سپی پێستی چینی ناوەندی وەڵامدەری هەموو کێشەو گرفتەکانی ژنانی تر وەك جیهانی سێیەم و ژنانی رەش نیە.))٢٢. نەتەوەی کوردیش نەتەوەیەکی مافخوراوەو تایبەتمەندییەکی هەیە، کە هیچ نەتەوەیەکی تری جیهان نییەتی و ئەوەش چوارپارچە بوونە،))٢٣. ئەم چوارپارچە بوونە کۆمەڵێك گرفت و کێشەی سەرەڕای کێشەکانی تر بۆ ژنان بەدیهێناوە، لەلایەکەوە ئێمە تایبەتمەندی کلتووری و کۆمەڵایەتی خۆمان هەیە، ئەگەر کێشەی ژنێکی ئەورووپی ئازادی هاوجنسگەرایی بێت، ئەوا کێشەی ژنی کورد نیە ((لە فیمینیزمی کوردیدا ژن و نەتەوە، ژن و مافخوازی و نەتەوەی بێ دەسەڵات، کێشەگەلی سەرەکین، کە پێویستە رێگا چارەیان بۆ بدۆزرێتەوە، لە فیمینیزمی کوردیدا، خەباتی رزگاریخوازیی ژن، لە خەباتی رزگاریخوازیی نەتەوەی کورد جیاواز نیە، ژنی کورد دەبێ بە زمانێکی لۆجیك و زانستی ئەم کێشە تایبەتیانەی بۆ خەڵکانی جیهان شی بکاتەوە))٢٤. سەرەتا پێویستە بەشێوەیەکی زانستی لە فیمینیزم تێبگەین و ئەوسا بە زانیاری و عیلم جێگای شیاوی خۆمانی تێدا بدۆزینەوە و فیمینیزمێکی کوردیی تاریف و پێناسە بکەین ((سەرکەوتنی زانستی ئێمە لەم بوارەدا، هەنگاوێکی گرنگە بۆ خۆماڵی کردنی تیۆر و نەندێشەیەکی جیهانی، با بۆ کورد فیمینیزمیش وەك لقێکی فیمینیزم لە جیهاندا بناسرێ و بۆ خەڵکانی جیهان سەرنج راکێش بێ، کە داخۆ ئەمە چیە؟ کورد، فیمینیزم دەبێ بە شێوەیەکی زانستی و مەنتیقی دارێژرێ))٢٥. ئەم تێڕوانینەی **د. رۆیا تلوعی** سەرنجمان بۆ تێڕوانینێکی تری (**کازیوە ساڵح**) کەمەندکێش دەکات، کە ئەو وەکو چالاکوانێکی بواری ژنان زۆر بەچاوی گومانەوە تەماشای بوونی بزووتنەوەیەکی فیمینیزمی راستەقینە لەناو کورددا دەکات، تەنانەت ئەو هەوڵانەی، کە هەیە بە ئیفلیج و هەدەرچوو ناویان دەبات، ئەوەتا لە کتێبەکەی خۆیدا (**فیمینیستناسی و جڤاکی کورد**) بەڕاشکاوی ئەم بیروبۆچوونەی خۆی دەخاتە ڕوو :((پێم وانیە بزووتنەوەی فیمنیستی لەناو کوردا هەتا ئێستا هەبێ و نە لە ڕووی مێژوویی و نە لە ئێستاشدا، ژنانی کورد تەنانەت زۆریان سڵ لە وشەکە خۆیشی دەکەنەوەو ئاڵودەی دەکەن بە بۆچوونی هەڵەو دواکەوتوویی، هەتا ئێستاش بزووتنەوەی ژنانی کورد بزووتنەوەیەکی ئیفلیج و بێ دەسەڵاتە. ئەگەر لەرابردوو کۆیلەیی و پاشکۆی عەقلی پیاوان خێڵ و عەشیرەت بوون، ئەوە ئێستاش پاشکۆی عەقلی پیاوانی حیزب و دەسەڵاتن))٢٦. نووسەر رەخنەی توند لەو ژنانە دەگرێ، کە لە پەنای دەسەڵاتەوە خۆیان بەدیاردەخەن و چالاکی دەکەن و خودان دامەزراوەی راگەیاندنن، ((ئەو ژنە، نەك فیمینیست نیە، بگرە کەسێك نیە دەربارەی مەسەلە ساکارەکانی ژنانیش تێبگات، ئەگەرچی بڵاوکراوەشی بە وشەی ژن و کێشەی ماڤ ژن بڕازێنێتەوە، ئەو جۆرە ژنانە تەنیا هەڵگری ئالای پاتریاکی و لەبەر دەزگا پاتریاکیەکاندا خۆیان پڕ چەك کردووە، بۆ پاراستنی عەقڵیەت و کلتور و سیستەمی پاتریاکی))٢٧ ، ئەگەر چی ئەم خوێندنەوەیەی نووسەر جۆرە بڕیارێکی رەهای پێوە دیارە، چونکە لەبەرامبەردا چالاکوانی دیکەی ژن هەن، کە بە پێچەوانەی ئەم تێڕوانینە گوزارشت لە باوەڕی خۆیان دەکەن: ((هەڵەیەکی گەورە دەکەین هەموو رێکخراوەکان، (مەبەست رێکخراوە داکۆکی کەرەکانی ژنانە) بەیەك چاو سەیربکەین، ئەوە رقێکی نێرانەی توندرەوە نایەڵێت جیاوازییەکانی ژن ببینین..))٢٨.

(**ڤینۆس فایەق**) دەربارەی کێشەی ژنان لە روانگەیەکی ترەوە بۆچوونی خۆی دەخاتە ڕوو : (کێشە زۆرن باسیان لێوە بکرێت، گرنگ هەیە و گرنگتر هەیە، بەڵام سەرەتا ئەبێت ئەو کێشانە لە دوو خانەدا پۆلین بکەین:

یەکـەم: ئـەو کێـشانەی بەدەسـتی داب و نـەریت و عەقڵیـەتی دواکـەوتووی کۆمـەڵی پیاوسـالار و هـەروەها دەسەڵاتی سەروو، وەکو دەسەڵاتی سیاسیی و حکومی، کە هەمیشە پیاو بکەرەکەیە و ژن قوربانیەکەیە.

دووەم: ئـەو کێـشانەی ژن خـۆی تیایـدا بـەرپرس و لێپرسـراوە لـەوەی چارەسـەریان بکـات، وەك ژن، ئـەو کێشانەی ژن تیایدا بکەرەو هەر خۆشی قوربانییە. هەر لـەم بـارەوە نووسـەر جـەخت لەسـەر ئەوەدەکاتـەوە: ((بەڕاستی ئەو شتەی بەتایبەت منی تووشی نیگەرانی کردووە، ئەو ڕێبازە فیکری و ئامرازی خەباتانەیـە، کـە لەسەر بنەمای ڕەتنکردنەوەی "ئەویتر"و لەغووکردنەوەی خەباتی ئەویتر بینابووە، چونکە ئێمە هەموو کۆکین لەسەر ئەو توێژە لە ژنانی ناو کۆمـەڵگا، کـە کێـشەی کـەمیی هوشـیاری کۆمەڵایـەتیی و زانستیی و فیکریـی هەیـە))٢٩ ،دواتـر بـەردەوام دەبێـت: ((کێشە لەوانـە دایـە بـەناوی هوشـیاری ئەبنـە بەربەسـت لـە بـەردەم بەمرۆڤبوونی ژن و لەناو کۆمەڵدا، ئەو ژنانە لە هەڵگرانی ئەو جۆرە ڕێبازانـەن، کـە خۆیـان هەمیـشە بـە تـەواو ئەزانن و ئەوانی تر بە ناتەواو، ئەوانەی برێکی زۆر سنووردارو بگرە زۆر کەم لەهوشیاری فیکری و زانستی شك دەبەن و کەچی وا دەزانن هەموو شتێك ئەزانن و لەدوای ئەوانەوە کەسی تر هیچ نازانێ، وا ئەزانن تەنها ئـەوان دەتوانن دۆزی ژن سەرخەن و ئەوانی تر شکستی پێدەیـەن. کێشە و گـرفتم لەگـەڵ ژنـانی سـادەدا نیـە، ئـەو ژنانەی ئێمە خۆمان بە نوێنەرو دەمڕاستیان ئەزانین، ئەو ژنانەش، کـە تێبگـات لـەوەی ئامانجمـان لەکۆتاییـدا یەکێکە بەجیاوازی شێوازی خەبات و کۆششەوە، کێشەکە لەگەڵ ئەو ژنانەدایـە پەیامەکـەیان جێگـەی هـەموو ژنانی چین و توێژە جیاجیاکانی کۆمەڵی تیانابێتەوە، ئەو ژنانەی هـەڵگری بـیری پیاوسـالارن، بـەڵام لەبـەرگی ژندا، یان ئەو ژنانەی ئیـددیعای فێمنیزمـی دەکـەن و داوای ئـەوە دەکـەن هـەموو شـتێکی ژن لەسـەر بنـەمای ڕەگەز جیابکەنەوە، لـەو کاتـەی ئێمـە لەدەسـت جیـاخوازی و جیاکردنـەوەو لـە پـەراوێزنانی ژن و داهێنـان و بەرهەم و تواناکانی ژن دەناڵێنین، ئەوەتا هەموو ئەوەی کۆمەڵگا لـەدژی ژن دەیکـات بـە پـشت بەسـتن بـەوە دەیکات، کە ژن وەك ڕەگەز هەیە و لاوازە و شایستەی سووکایەتی پێکردنە، بۆیە دەڵـێم ئێمـە ئـەبێت ژن بـە مرۆڤ بکەین بۆ ئەوەی بەرزی کەینەوە و بیبەینە ئاستی پیاوەوە...))٣٠ بێگومـان مەبەسـتی (**ڤینـۆس فایـەق**) لـەم دەربڕینـەدا، مانـای ئـەوە نییـە ژن لـە سـیفەتەکانی ڕەگەزەکـەی خـۆی، وەك مێینـە دابماڵـدرێ ، بەپێچەوانەوە، ئەمە بەرز ڕاگرتنی ڕەگەزی ژنە لەناو بازنەی مرۆڤایەتیدا، هەڵبەتە هەر ئەمەش بۆ خۆی بەهای ژنبوون بۆ دۆخی سروشتی خۆی دەگێڕێتەوە .

پاری دووەم:

<u>١-٢: ژنانی نووسەری کورد چەشنی هاوڕەگەزەکانی تریان لە جیهاندا</u>

لە نێوان ئەو هەموو تێڕوانین و بیروبۆچوونە جیاوازانەی لە سەر ژنانی نووسەر خرانە روو، هاوکات ژنی کوردیش لەپاڵ ئەرکە کۆمەڵایەتیەکانیدا، توانیویەتی ڕاستەوخۆ لە ڕێگەی نووسین و لێکۆڵینەوەو ڕەخنەو بەرجەستەکردنی ئەو ویست و خواستانەی لە ئەندێشەی کەلەکە بوونە، بە شیعر و چیرۆك و ڕۆمان و ژانرە ئەدەبیەکانی تر گوزارشتیان لە بارەوە بکات و لەژێر دەمامك و هەندێ جاریش بوێرانە پەنجە بخاتە سەر کێشەو کەمووکوڕیەکانی کۆمەڵەکەی، بۆیە ژنی کوردیش چەشنی ژنانی دیکەی ریفۆرمخواز هەندێ جار شەرمنانە و بەترسەوە قسەی خۆی کردووە، هەندێ جاریش ڕاشکاوانە داکۆکی لە خواستە هیومانیستیەکانی کردووە و بۆتە زمانحـاڵی هـاورەگەزانی خـۆی، لـە پێناو خەباتکردنی ئازادانەو شـکاندنی کۆت و بەندی

ســــەپاوی ســــەریان ((ناوەرۆکی بەرهەمەکانیان پەیامێکی سیاسیی و کۆمەڵایەتییە))٣١ ، هەروەها ((ژنی کورد بە شێوەیەکی گشتی کەمتر خەریکی هونەری شیعر بوون زیاتر قەڵەمی خۆیان بۆ وتار نووسین تەرخان کردووە))٣٢ ، هەموو ئەمەش لە پێناو ئەوەی، ژیان بە جوانی ببینن و تارمایی رەشی سەر رێگە بە دەقەکانیان برەوێننەوە، ئەو تارماییانەی دەسەڵاتی پیاوسالاری بناغەیان بۆ داکوتاوە و بۆ ژنان پڕیەتی لە ئازارو ئەشکەنجەو ستەم. ئامادەبوونی ژنان لە ناوەندیی ئەدەبی کوردیدا، دەگەڕێتەوە بۆ ساڵانی حەفتا و بە دواوە، بەڵام زۆرتر دوای ئازادکردنی باشووری کوردستان لە ساڵی ١٩٩١ برەوی سەند، مەبەست لەم ئامادەبوونە، ئامادەبوونێکە بە ئەندێشەی ژنانەوە، نەك ئامادەبوونێکی جۆریی، چونکە مێژووی سیاسیی کورد و تەمەنی ئافراندنی کوردی لە ئامادەبوونی ژن خاڵی نییە، هەر لەم رەوتەدا، دەقە شیعرییەکانی مەستوورەمان خوێندۆتەوە، کە لە سەردەمی میرانی باباندا دەرکەوتووە. **مەستوورەی ئەردەلانی**، لە پرۆسەی نووسیندا ژیاوە، بە دوور لە مۆدەکانی رۆژ و ئایدۆلۆژیاکان،(**مەستوورە**) چرکە شیعرگەلێکی بۆ جێهێشتووین، کە ژنانە و زیندوو و بزۆزن، ئەم دیمەنە شیعرییە ژنانە بەدەست خوشکە هاوچەرخەکانی لێرە و لەوێ دەست دەکەون، چونکە شیعری ژنانەی کوردی ئێستا، هەروەك زۆر لە شیعری ژنانەی دنیای رۆژهەڵات، لە دەست کۆمەلێك خەسار و گرفت دەناڵێنێ، وەك: ئایدۆلۆژیاو قوتابخانە ئەدەبییە جۆراوجۆرەکان، کە لە لایەن پیاوانەوە دروست کراون و دامەزراون، هەروەها بزووتنەوە ئایدۆلۆژییەکانی وەك فێمێنیزم، یان بزاوتی ژنان، کە ئەندێشە و بۆچوونی ئەم بزووتنەوانە، هەر هەمووی لە رۆژئاواوە هاتوون و گوازراونەتەوە. ئەم بیرو ئەندێشانە زۆربەی کات لە لایەن ژنی ولاَتی ئێمەوە، نە بەکاردێن و نە بەشێوەیەکی بەرچاو خزمەت دەکرێن، ئەم گرفتە دەگەڕێتەوە بۆ ئەو سووڕمانە گەورەیەی پیاو و چۆنییەتی مامەڵەکردنی لەگەڵ ئەو بیرانەی، کە بە زۆرەکی لە رۆژئاواوە دەکرێت و دێن، ژنیش لێرەدا دوچاری ئەو کۆسپە گەورەیە دەبێتەوە، لەلایەکی ترەوە ژنی کورد لە هەوڵی نووسینەوەدا تێدەکۆشێ و بەشێوەیەکی هۆشیار و ناهۆشیار خۆی دەخاتە زیندانی لاساییکردنەوە لە شاعیرە "گەورەکان"ی پیاو، کەواتە: وەکو لەبڵاوکراوەکانی یۆنسکۆدا هاتووە ((نوسین دیاردەیەکە لە دیاردەکانی ئازادیخوازانەی پۆزەتیڤ، چونکە دواتر مرۆڤ ناتوانێ لە کەشی دواکەوتوویی و پاشگەردانی و سیستەم و زۆرداری ئافراندن بکات))٣٣. لە پاڵپشتی ئەمەشدا نموونەی رۆشنفکرانی جیهانی، وەك (**ئیلیوت و رۆلان پارت**) دەخەینەروو، کە هاوران لەسەر ئەوەی ((ئافراندن لە بۆشاییەوە ناخولقێ، رۆشنبیریش لە هیچەوە ئافراندن دورست ناکات، هاوکات ئەدەب گوزارشتێکی ئەبستراکتی خودی نیە، بە ئەندازەی ئەوەی، کەلەپورێکی تەواوکراوە))٣٤. لێرەوە دەتوانین ئاماژە بۆ ئەوە بکەین، کەوا دیراسەتکردنی تایبەتمەندییەکانی ئەدەبی ژنان بە مانای کەشفکردنی دوو رەهەند یاخود هەڵوەستەکردنە لەسەر دوو باگراوند، کە قورسایی خۆیان هاویشتۆتە سەر خودی ئەو ژنەی، کە ژانرێکی ئەدەبی تۆمارکردووە، ئەوانیش بریتین لە دەسەڵاتی کۆمەڵ بەسەر ژنەوە، هەروەها دەسەڵاتی پیاو بەسەر ژنەوە، لەم روانگەوە ئەو دەقەی، کە لەهەناوی کلتوورێکی ئەدەبی و شارستانی دیاریکراو سەرهەڵدەدات، هەمیشە سیماکانی خولقێنەرەکەی هەڵدەگرێتەوە لە چوارچێوەی رەهەندی کات و شوێنی دیاری کراودا، چونکە وەك (**رۆلان پارت**) دەڵێ:

((زمان و شێواز، بەرهەمی سروشتی کات و خودی کەسەکەن))٣٥. واتە ژنانی خودان بارودۆخی تایبەت لە جیهانی رۆژئاوا و هەروەها جیهانی سێیەم، بەتایبەتی ژنی کورد، هەر دەبێ لە چوارچێوەی دەقی شیعر و

ژانره ئەدەبیەکانی تردا پەیامی خۆی بگەیێنێ ((یەکێك لە سیما ناسراوەکانی بزووتنەوەی شیعریی ئەمڕۆ، شیعری ژن و دەنگی ژنە لە شیعردا، نامەوێت ناو بهێنم، بەڵام چەند دەنگێك بە شێواز و ستایلی تایبەت بەخۆیان، چەند دەنگێکی بە زمان و ڕۆح ژنانە، گولئەستێرەی ئێستای نێو تەمتوومانی شیعری کوردیین))٣٦. بۆیە لەمیانی خوێندنەوەو لێکۆڵینەوەماندا بۆ بەرهەمە ئەدەبییەکانی (**نەزەند بەگیخانی**)، هەوڵدەدەین پەنجە بخەینە سەر ئاماژە فیمینیستیەکان، ئەمەش لە ڕێگەی ئەوانەی ڕاستەوخۆ وتراون و ئەوانەشی لە ناوەڕۆکی دەقە ئەدەبیەکانەوە بە زمانی سیمبوڵ و ستاتیکا دەربڕاون، واتە: بە قسە هێنانی دەقەکان و ئاشکرا کردنی (پەنهانە) نەگوتراوەکان، چونکە هەر لە ڕێگەی ئەو ئامرازانەوە دەتوانین بچینە ناو جیهانی نەدرکاوی بەرهەمەکانی نووسەرەوە، ((هەر ئەو تەئەمول کردنەشە، کە دەرفەت دەخولقێنێ بۆ دنیابینی ئەو پەیوەندییەی، کە لە نێوان درکێندراو و نەدرکێندراو و هەروەها ئەوەی، کە لە مەتنی وشەکان حەشار دراوە هەیە، کە دواتر لە ریزبەندی رەگەزیدا جێگەی خۆی دەکاتەوە))٣٧. هاوکات لە خوێندنەوەی نوێی ژانری ئەدەبییدا رەهەندو ئەگەرەکانی لێکدانەوەی زمانی هونەریی دەق و ئەو دەلالەتانەی بە ناوەڕۆکی خۆیەوەی گرتووە، بۆتە سیمایەکی دیاری مۆدێرنێتە، واتە: ((نووسین کەوتۆتە نێو زمان و هەر شتێکیش بکەوێتە نێو زمانەوە، دەکەوێتە نێو فرە واتایی و فرە لێکدانەوەو بەگوێرەی شوێنکات و ئاستەکانی رۆشنبیریی ئەویترەوە، پێناس و نهێنیەکانی خۆی ئاشکرا دەکات، بە واتای ئەوەی زمان لەگەڵ ئەوەی، کە فرە واتا لە خۆیدا لوول داوە، زۆر جارانیش دژە ماناشی لە نێو خۆیدا حەشارداوە، ئەمەش بەپێی دەوڵەمەندیی ئەزموونی مرۆڤە نووسەرەکان و بەڵەدی و بیرتیژی خوێنەرەکان بە دیار دەکەوێت))٣٨. دواتر هەر پیاوە خاوەن شکۆو خاوەن بڕیار، ژنیش لەو نێوەندەدا بەناچاری ملکەچی و گوێڕایەڵی دەنوێنێ:

((پیاوەکانی هۆزەکەم شەوانە بەرماڵی سپی

لەسەر رانی ژنەکانیان رادەخەن و دەروێشانە رۆحە

ئەهریمەنەکانیان دەپرژێننە پەرستگاکانی لەش هەرگیز بیر

لەجوانی ناکەنەوە پیاوانی هۆزەکەم))٣٩.

بەمانایەکی تر، یەك واتایی و تاك رەهەندی لە شرۆڤەکردنی ئاماژەکانی ناو دەق و لە خوێندنەوەی دەقی نوێدا، ئەوەندە کاری لەسەر ناکرێ ((بنەمای فرەرەهەندی لە جیاتی تاك رەهەندی، ریشەیی ئەکتیڤی بە دەقی شیعریی بەخشی و بوو بە سەرچاوەیەك بۆ دنیابینی نوێکارانەی جیهان))٤٠. کەواتە: لە کایەی ژانرە ئەدەبیەکاندا مەسەلەی پەیوەندی دەق بەزمانەوەو وێناکردنی ئەو دەقە زۆر ئالۆز بووە، بە ئاسانی مانا خۆی بەدەستەوە نادات، هەر بۆیە زۆربەی رۆمان و چیرۆك و دەقە شیعرییەکان، لە لایەن نووسەرەکانیانەوە، بە کراوەیی بەجێ دەهێڵدرێن و دەبێ خوێنەر بەدوای کلیلی چوونە ژوورەوەیاندا بگەڕێ، کە بێگومان ئەمەش لە ڕێگەی دۆزینەوەی بنیادە پێکهاتەیی و دەلالەتی و سیمبولییەکانی دەق دەبێ، کە ئەوانیش خۆیان لە سیحری زماندا مەڵاس داوە، ئەو زمانەی زیاتر لە ناوەڕۆك سەرنج رادەکێشێ، چونکە هەر زمانەکەیە، مانا بە ناوەڕۆك دەبەخشێ و تەنانەت دەلالەتەکانی ناوەڕۆکیش بە ئاراستەیەکی دیدا دەگۆڕێ و لە بەرگێکی نوێدا دایدەڕێژێتەوە، بۆیە سیمای هاوبەشی دەقی ئەدەبی لای (**نەزەند بەگیخانی**) مەزراندنی ئەو زمان و دنیا بینییەیە لە تێکستەکانیدا، کە هونەرییانە کار لەسەر ئەوە دەکات، دەنگی خۆی لەناو وشەکاندا بەرجەستە

بکات، ئەمەش لە ڕێگەی درکاندنی ئەو وشانەی، بۆنی مێیەتیان لێ دەچۆڕێ، ئەویش لە ڕێگەی رەخنەگرتن لە داب و نەریت و دەسەڵاتی پیاوسالاری و هاوکێشە شەڕانگێزییەکانی دژ بە ژنان و جیاکاری و چەوساندنەوەو ئازاردان و دنیای خەونەکانی ژنان بەرجەستە دەبێ، هاوکات هەندێ جاریش زمانێکی روون و دوور لە تەموو مژاوی بۆ پێشاندانی راستییەکی بەرجەستەکراو بەکار دەهێنێت و راستیەکانیش بە روونی وێنەی شیعریی مەبەستەکەی دەخەنە روو.

نەزەند بەگیخانی لە دەقی شیعری (**پیاو خواوەندی گوناهبار**) بە چەند وشەیەکی سادەو ساکار، بەڵام پڕ لە ماناو کاریگەر، بە شێوازێکی چیرۆکئامێز و درامی لە دایکبوونی خۆیمان بۆ دەگێڕێتەوە، زۆر بە سەلیقەوە هەروەك یەکێك قسە لەگەڵ بەرامبەرەکەیدا بکات، دیمەنەکانمان بە وشە بۆ بەرجەستە دەکات:

((باوکم لە چایخانەکەی سەر سوچ چاوەڕێی کرد

هەواڵی بوون – می بیست

چەند لۆچێك لەناوچەوانی رووا، پێلوەکانی داخست و

ئامێکی هەڵکێشا

مامم دەستی خستە سەر شانی برام نارەحەت مەبە

دایە گیان بتوانم

لەساتی خەماندا

بەخەیاڵ بچمە ژێر باڵتەوە))٤١

لە خوێندنەوەی شیعر و چیرۆکەکاندا، سەرباری ئەو ئازادییەی بە زمانی شیعریی خۆی بەخشیووە، هاوکات هەست بەوە دەکرێ، کە زمانە شیعرییەکەی نەپڕژاوەتە سەر زۆر پرسی ورووژێنەری مێینەوە، واتە: بەو ئازادییەوە نەینووسیوە، کە ویستوویەتی گوزارشتی لێوە بکات، چونکە هێشتا کاریگەری ئەو کلتوورەی بەسەرەوە زاڵە، کە لە ناو هەناویدا خوڵقاوە، ئەم دەربڕینەش زۆربەی ئەو ژنە ئەدەبنووسانە دەگرێتەوە، کە لە ناوەوەی کوردستانن، چونکە ئەوانەی بە پراکتیکی خۆیان خزاندۆتە ناو کلتووری رۆژئاواوە، هەندێ جار تەنانەت هاوچەشنە رۆژئاواییەکانی خۆشیان بەجێ هێشتووە و زۆر بوێرانەتر ئەو ئالۆزییە دەروونیانەیان درکاندووە، کە تەنانەت پیاوانیش ئێرەیی بە بوێرییان دەبەن، **نەزەند بەگیخانی**، لەدەقی (**پیاو خواوەندی گوناهبار**)، لە ناو ئەو نەستە کۆمەڵایەتییە دەرمان دەهێنێت، کە هەموو پێکهاتەی بیرکردنەوەو ژیانی داگیرکردووین:

دەزگیرانەکەم رووتی کردمەوە

وتی دەمەوێ هاوتابم بەتۆ

کە خوێنی کچێنیمی نەبینی

فرێیدامە سەر شەقام ((تۆ ئابڕووم دەتکێنی))

من ناتناسم، تۆ نامناسی))٤٢

رەنگە پەیامی راستەقینەی شاعیر لەم دەقەدا، لە پاڵ مەسەلەی شەرەف و ناموسپەرستی، هاوکات ئەو راستییەشمان پێ بڵێ، کە لەززەتەکان هەموو بۆ پیاوانە و بەشی ژنیش تەنها نەگبەتی و ماڵوێرانییە، واتە:

تەنانەت لە جوتبوونیشدا پیاو مافی ژن دەخوات و هەموو لەززەتەکان بۆ خۆی قۆرخ دەکات و باجی لەززەتی پیاویش دەکەوێتە ئەستۆی ژنانەوە، بەڵکو لەناو کۆمەڵیشدا هەموو گوناهەکان بە ئەستۆی ژنەوە هەڵدەواسرێن. بەمەش شاعیر وێنایەکی ستاتیکی ئەو بیرکردنەوەیە دەکێشێت، کە ئێمەی پیاو، وەکو قەدەرو ئەجەلی ژن، خوێندنەوەی بۆ دەکەین، بە تایبەت ئەو تێڕوانینانەی بۆ عیشق و خیانەت هەمانە.

٢-٢: خوێندنەوەیەك بۆ دەقی شیعریی (عەشق و غیاب)ی نەزەند بەگیخانی

شاعیر لەدەقی شیعری(عەشق وغیاب)دا، لە دوو توێی وشەو رستەکانی ئەم دەقەدا، دەیەوێ بە پڕگاڵێکی ئەندازەیی جیهانی عەشقمان بۆ بکێشێ، بەوەی لە دوو توێی عەشقدا (لەش– گەڵا)، (سەر– دەبێتە کەمانچەیەکی ئەفسوناوی)، واتە حاڵەت و دۆخە شیعرییەکان لە فەزایەکەوە بۆ فەزایەکی تر دەگۆڕێت، لە عەشقدا جەستە دەبێتە گەڵا و سەر بە واتە هزر و هەستەکان، دەبن بە کەمانچەیەکی ئەفسوناوی، دواتر بەردەوام دەبێت لەم هەنگاوە و گۆڕینانە (سەرتاپای جەستە)، سەرتاپات دەبێتە نۆتەکانی **(شۆپان)**، پانتاییە زەردەکانی(**ڤان کوخ)**، ئازارە بەتینەکان، دڵگرانییە نەرمەکان، پێکەنینە منداڵییەکان، گریانە شینەکان..تاد).

نەزەند بەگیخانی، لەم دەربڕینە شیعریانەیدا، مەبەستیەتی وەسفی هەموو ئەو گۆڕانکارییە فیزیکیانەمان بۆ بکات بۆ حاڵەتە میتافیزیکیەکان و دۆخە سەرگەرمەکانی (عەشق و دنیای ئەو دیوی واقیع واتە: دنیای خەیاڵ و عەشق) بەگشتی، ئەو دەیەوێ لە فیزیکەوە بچێتە ناو دنیای میتافیزیکییەوە:

((تەنها لەعەشقدا لەش دەبێتە گەلاو
سەریش کەمانچەیەکی ئەفسووناوی
سەرتاپات دەبێ بە نۆتەکانی شۆپان و
بە پانتاییە زەردەکانی فان گۆخ
هاوتا دەبێ بە ئازارە بەتینەکان
بە پێکەنینە منداڵیەکان
بە دڵگرانیە نەرمەکان
بەگریانە شینەکان...)) **نەزەند بەگیخانی، دیوانی (زەنگوڵی ووتن)**

بۆ زیاتر روونکردنەوەش لێرەدا ئەم چەمکە بەم هێلکارییە دەخەینەروو:

جەستە/فیزیك ↕ واقیع

میتافیزیك ↕ خەیاڵ

دواتر شاعیر دێت و هەردوو جەمسەر (لەش/عەشق/واقیع/ خەیاڵ) لە یەك گروپدا کۆیان دەکاتەوە، بە واتای فیزیك و میتافیزیك بەناو یەکتری کۆیان دەکاتەوە، تاوەکو لەو رێگەیەوە عەشقەکەی مەزنتر بکات و

جیهانێکی ئەفسووناوی بەجەستەو خەونەکان دروست بکات و لە بەرائەتیان هەڵبکێشێ ((**چەشنی پەرەموچەیەکی سپی بەدەم باوە هەڵدەکەیت**))، هەندێ جاریش، دەیەوێ لە ڕێگەی گریان و فیغانەوە، هێزی ئیرادەی ناوەوەی مێینەی خۆیەوە دەربڕێ بۆ ئەوەی سەرجەم تەلبەندو سنوورەکان، چ سنووری جەستە بێت (فیزیکی)، یان سنوری دەستکردی (مرۆڤ)بن، دەیەوێت تێکیان بشکێنێ، بۆ ئەوەی دەربازی بێت لەو سنورانەی، کەوا مرۆڤەکان لە هەناوی کلتوورەکاندا دایدەڕێژن، کەچی لەبەر بێ توانایی شوناسی ژن خۆی، ناتوانی ئەم کارە بکات، واتە: ناتوانێ فەزای عەشقێك وێنەبکێشێ، بە واتای (غیابی عەشق)ە، کەواتە: وەك چۆن ناونیشانەکەش بەوشێوەیە هاتووە، پەیامی (نەزەند)یش ئەوەیە، کە باس لە غیابی عەشقمان لە کۆمەڵی کوردەواریدا بۆ بکات، ئەمەش لە دایك بوو، ئیدی دەبێتە ئاماژەیەك بۆ ژیانێکی ئیرۆسیانەی مێینە، لە کلتورێکی داخراودا، کەوا زمانی عەشق تێدا غیابەو نا ئامادەیە، ئەمەش بە واتای نا ئامادەگی پرۆسیسیەکانی مێینە لە هەناوی ئەو کلتوورە ڕۆژهەڵاتییە (کوردییە) داخراوەدا.

((چەشنی فیغانێکی سەرکەش هەڵدەچی

تۆ دەفڕیت و سنورەکان دەبڕیت

سنوورەکانی لەش

سنووره چەسپاوەکانی یەکبوون

سنووری چێژو مەینەت

سنوورەکانی ژیری و شێتبوون

تۆ لە جووڵەیەکی هێمن و هەڵاتنێکی نائارامدایت

تۆ نەلێرەیت و نەلەوێ...)) **نەزەند بەگیخانی، دیوانی (زەنگوڵی ووتن)**

دەکرێ خوێندنەوەی ئەم دەقە شیعرییە، لە ڕەهەندێکی دیکەشەوە شرۆڤەی بۆ بکەین، بۆ نموونە: لە ڕێگەی ستراتیژیەتی هەڵوەشاندنەوەی (**جاك دریدا**)وە، ئەویش بە دۆزینەوەی چەمکە دژ بە یەکەکانی ناو دەقەکە، وەکو چۆن (**نەزەند**) لەم دەقەدا کۆی کردونەتەوە کاتێك، کە باس لە (پێکەنین/گریان) (چێژ/مەینەتی) (ژیری/شێتبوون). (لێرە/لەوێ).... هەموو ئەم چەمکانە، لە دوو تویی دوو کلتووری بەرامبەر بەیەك (خۆرئاواو خۆرهەڵات) دابنێن، لەم هێلکارییەدا دەردەکەوێت:

خۆر ئاوا		خۆرهەڵات
پێکەنین	X	گریان
چێژ	X	مەینەت
ژیری	X	شێتبوون

بێگومان ئەمە لە ژێر تیشکی خوێندنەوەی (**جاك دریدا**) یە، ئەمەش بە واتای ئەوەی سەرجەم مەینەتییەکان لە هەناوی کلتووری خۆرهەڵاتدا، سەر هەڵدەدەن، بەڵام پێکەنینەکان لە هەناوی خۆرئاوادا لە دایك دەبن، دیسانەوە بۆ هەڵوەشاندنەوەی ئەم چەمکە، واتە: ئەگەر فەزای دەقە شیعریەکەمان بەدیوێکی تر خوێندەوە، ئەگەر چەمکە لێك دژەکان وەربگرین و هەڵیان بگێڕینەوە، ڕەنگە خوێندنەوەیەکی ترمان بۆ

فەراهەم بێت. ئەمەش کاتێك بەدی دێت، کە ماسکەکانی رووی خۆرئاوا هەڵماین و لای بەرین، بەڵام هەر چۆنێك بێت ئێمە کارمان بەسەر ئەوەوە نیە، چونکە شاعیر بەرووکەشیی خۆرهەڵاتی مەبەستە، کە رەخنەی لێبگرێ، زیاتر لەوەی خۆرئاوای مەبەست بێت......هەر چۆنێك بێت، وەك چۆن(**جاك دریدا**)دەڵێ: بەهۆی ئەوەی هاوتای کلتووری خۆرهەڵات، کەوا کلتوورێکی داخراوە، بە کلتووری رۆژئاواش بەهەمان شێوە، کە لە ئاست مەینەتییەکانی دەنگی (مێ) دا بێ هەست و ئیحساسە، بەڵکو لەوێشدا (جەستە/ مێ) دەخرێتە خانەی پەراوێزی نێرسالارییەوە.

لە کۆتایی ئەم دەقە شیعریەدا دێتە سەر ئەوەی، کە بە جەستەی خۆی بلێ:

((تۆ لە جووڵەیەکی هێمن و هەڵاتنێکی نا ئارامدایت

تۆ نە لێرەیت و نە لەوێ...)) نەزەند بەگیخانی، دیوانی (زەنگوڵی ووتن)

لەم خاڵەدا لەگەڵ (**جاك دریدا**) یەك دەگرێتەوە، چونکە ئەویش هەمان باوەڕی بۆ دروست دەبێ، واتە: (مێ) لە هەردوو جەمسەری خۆرهەڵات و خۆرئاوادا شوێنێکی بۆ نامێنێتەوە، تاوەکو ئۆقرەی تێدا بگرێ، بۆیە دەکەوێتە حاڵەتێکی (غیاب)ەوە، کەواتە ئەگەرچی **نەزەند** لە سەرەتادا لەو بڕوایەدا بوو، کە ئارامگەی ژن لە خۆرئاواوەیە، بەڵام دواتر پاشگەز دەبێتەوە، بۆیە دەکەوێتە دواندنی خۆی و دەڵێ: کە تۆ نە لێرەو نە لەوێ بوونت نییە، چونکە لە هەردوو جەمسەردا دەکەویتە ژێر پەلاماری هێرشەکانی نێرسالاریەوە، کەواتە: بەگشتی عەشق یان جەستەی مێینە، لە لایەن نێرەوە سەرکوت دەکرێ، لە هەردوو جەمسەردا شوێنێکی بۆ نامێنێتەوە و دەکەوێتە حاڵەتێکی(غیاب)ەوە، واتە :ئەو زەمەنەی، کە گوتاری (مێینە/عەشق)ی تیایدا ونەو ئامادەنییە:

((بەرەو کوێ دەچیت

لەسەر ئەم زەمینە ئاوریشمییە غیاب)). نەزەند بەگیخانی، دیوانی (زەنگوڵی ووتن)

کەواتە کاتێ ژن (مێ)، لە هەردوو جەمسەری خۆرهەڵات و خۆرئاوادا شوێنێکی بۆ ئۆقرەگرتن و حەسانەوە بۆ نامێنێتەوە، (**نەزەند**) بێئاگایی وەکو ئەلتەرناتیف هەڵدەبژێرێت، کە دیارە ئەو بزربوونەش هەڵگری کۆمەڵێك ئاماژەی ترە، کە بە دوای دۆزینەوەیاندا دەگەڕێت.

٣-٢: خوێندنەوەی دەقی چیرۆکی (کچێکی چەشنی حیکایەت) ی نەزەند بەگیخانی

بۆ خوێندنەوەی ئەم دەقە شیعرییەی (نەزەند بەگیخانی)، دەبێ پێش هەر شتێك لە ناونیشانەوە دەست پێبکەین، هەروەك(**دریدا**) دەڵێت: ((**ناونیشان چراخانی جەستەی دەقە**))٤٣، کەواتە: گەر بمانەوێ بۆ رۆشنکردنەوەی کونج و کەلەبەرە تاریکەکانی ئەم دەقە بچینە ناویەوە، ئەوە دەبێ پێش هەموو شتێك ناونیشانی ئەم دەقە لەگەڵ خۆماندا (وەك چرایە) هەڵبگرین و ئینجا بچینە ناویەوە...

لە ناونیشانی ئەم دەقە شیعریەدا، شاعیر هونەرێکی لە هونەرەکانی رەوانبێژیی بەکارهێناوە، کە ئەویش (لێکچوواندن)ە، لێکچوواندەکەش (لێکچوانی ئاسایی)یە، نەك (لێکچوواندنی بەهێز)، بەو مانایەی لە لێکچوواندنی بەهێزدا، تەنها ئەم دوو بنەمایە بەکاردێ لەلایەن شاعیرەوە:

١- لێ چوو

٢- لەو چوو

کەچی لە لێکچواندنی ئاسایی، رەنگە سێ بنەما یان چوار بنەما بەکاربێت، کەواتە شاعیر لێکچوواندنی ئاسایی بەکار هێناوەو (کچ)ی، بە (حیکایەت)چواندووە.

کچ= لێ چوو

حیکایەت= لەو چوو

چەشنی=ئەوزار (ئامراز)

لێرەدا شاعیر رووی لێکچوواندنی نێوان (کچ)و (حیکایەت)ی نەخستۆتە ڕوو.

کەواتە بەلای شاعیرەوە (کچ) = (حیکایەت)..

لێرەدا دەبێ ئەوە بخەینەڕوو، کە ئەم دەقە شیعرییە باس لە سەرگوزەشتەو حیکایەتی بەردباران کردنی (کچێك) دەکات بە ناوی (دوعا)، وەك شاعیر خۆیشی دەڵێ: (پێشکەشە بەگیانی پیرۆزی دوعا لە بەعشیقە). کەواتە شاعیر باس لە بەرد بارانکردنی کچێك دەکات، بە ناوی دوعا، کە خەڵکی بەعشیقە بووە. شاعیر ئەم کچە (دوعا) بە حیکایەت دەچووێنێ، واتە دوعا بە چیرۆك ناچووێنێ، کە ئەمەش هۆیەکەی ئەوەیە، کە چیرۆك مەرج نییە خەڵکی پشتاوپشت بگێڕێتەوە و شتێك بێت، کە بکەوێتە سەر زاران و هەموو خەڵکی باسی بکەن، بەڵام حیکایەت (بەشێکە لە ئەدەبیاتی فۆلکلۆر)و پشتا و پشت دەگێڕدرێتەوەو هەر زوو دەکەوێتە سەرزاران و بە هەموو شوێنێکدا بڵاو دەبێتەوە، واتە هەڵبژاردنی چەمکی حیکایەت، لە خۆیدا هەڵبژاردنێکی زیرەکانەیە لە لایەن چیرۆك نووسەوە، ئەمەش بۆ خۆی سەلمینەری ئەو راستییە، کە ئەم رووداوە چەندە کاریگەی گەورەی بە جێهێشتووە. بۆیە دەبینین وەك چۆن لە دەقە شیعرییەکەدا هاتووە، دوای بەردبارانکردنی (دوعا) شتەکان هەر بەم جۆرە بوون، واتە بەرد بارانکردنی دوعا هەر زوو بوو بە حیکایەت و نەك هەر لە کوردستان و عێراقدا، بەڵکو بە تەواوی جیهاندا بڵاوبووەوەو هەموو خەڵکی جیهان ئەو زوڵمەیان بینی، کە چۆن لەکۆمەڵی کوردەواریدا کچ بەردباران دەکرێت ! !

لێرەدا شاعیر، کە باس لە (دوعا) دەکات، کە بۆتە قوربانی ئەڤینداری، وەك نموونەیەکی ژنی کوردی هێناوەتەوە، واتە: دوعا نموونەیەکە بۆ کچ و ژنانی کورد، کە چۆن بەرۆژی ڕووناك و بە بەرچاوی هەموو دونیاوە بەردباران دەکرێن. ئەگەر (دوعا) وەکو کچێك (دالێك) بێت و مەدلوولەکەی (سەرجەم ژنانی کورد) بێت، ئەوە (بەعشیقە) دایکێك دەبێ، کە مەدلوولەکەی (کوردستان) دەبێت، چونکە زۆر جار وەك باوە، (خاك) بە (دایك) دەچوێندرێ، کە لە بەعشیقە دوعا لە سەرخۆشەویستی بەرد باران دەکرێت، ئەوە مانای وایە لە کوردستاندا ژنانی کورد لەسەر خۆشەویستی بەردباران دەکرێن...

هەر لەم دەقەدا شاعیر مامەڵەیەکی جوانی لەگەڵ وشەی (دوعا) کردووە، بەجۆرێك خستوویەتییە ناو چوارچێوەی هونەری (خواستن لە رەوانبێژیدا)، کە زۆر شاعیر مەبەستی لە ناو هێنانی(دوعا = پاڕانەوە لە خودا)یە و زۆر جاریش، وەك ناوی کچەکە خۆی (دوعا = ناوی دوعا) بەکاری هێناوە، هەندێك جاریش شاعیر بەهونەری رەگەزدۆزیی و خوازە ئەم یارییە شیعرییەمان لەگەڵدا دەکات. شاعیر هەر لە سەرەتای شیعرەکەدا، دەمانخاتە ناو ئەم گەمەیەوە، ئەمەش مەبەست و مەغزایەکی دیکەی شاعیریی لەخۆیدا حەشارداوە، هەر بۆ نموونە ئەگەر سەرنج بدەینە ئەم کۆپلە شیعرەی ناودەقەکە:

((باوەڕم پێدەکەن گەرپێتان بڵێم

ئیمڕۆ کچێکم بینی چەشنی دوعا

باڵای وەکو حیکایەت
پڕبوو لە وشە
باوەڕم پێبکەن ئەوە ئەو بوو
دوعا))   **نەزەند بەگیخانی، دیوانی (دوێنێی سبەینێ)**

شاعیر کچێکی دیوە، وەك دوعا وابووە، لێرەدا شاعیر، کە وشەی (دوعا)ی لە دەقەکەدا بەرجەستە کردووە خوێنەر دەتوانێ بە (دوعا = پاڕانەوە) لێکی بداتەوەو دەشکرێ، وەك ناوی کچێکی (دوعا) وەری بگرێت، لێرەدا شاعیر زیاتر مەبەستی ئەوەیە، کە (دوعا = ژنی کورد)، وەك (دوعا = پاڕانەوە) وان، ژنی کورد هەمیشە کاری پاڕانەوە بووە لە پیاو، چونکە (پیاو) لە کۆمەڵی کوردەواری وەك دەستەڵاتی باڵا رەفتاری کردووەو دەکات، بۆیە دەبێ ژن هەمیشە لە بەر پیاودا بپاڕێتەوە، چونکە دیارە، کە کۆمەڵی ئێمە کۆمەڵێکی باوکسالارییە، یان پیاوسالارییە.

دوعا کاتێك لە (بەعشیقە) لەسەر خۆشەویستی بەردباران دەکرێت، لە پیاو (ئەوانەی بەردبارانیان کرد) دەپاڕایەوە، بەڵام هاوار و فیغانەکانی لە بەرامبەر دڵڕەقیی ئەوانەی بەردبارانیان کرد سوودی نەبوو، لە کۆتاییدا بەر سزای پیاو کەوت، ئەم بەسەرهاتە تراژیدیا ویژدان هەژێنە، وەك حیکایەتێك خێرا بە هەموو شوێنێکدا بڵاوبۆوە،دوای ئەم خستنە ڕووە، شاعیر (دوای زیندووکردنەوەی دوعا)، دوعای بینیوەتەوە، کە بانگی کوڕو کچانی شار دەکات، تاکو لەگەڵ (بەرد)دا قسە بکەن، چونکە شاعیر پێی وایە، کە بەرد (کۆمەڵی مانای خۆی هەڵگرتووە)، چەندین مانای شاراوەی تێدایە... بەڵێ بەلای شاعیرەوە بەرد، کە بۆ بەردبارانکردنی دوعا بەکارهاتووە، چەندین مانای هەیە، کە شاراوەن وەك لە دەقە شیعریەکەدا دەڵێ:

((دوعا بوو لەمەیدانی شار دەهاتەوە
بانگی کچ و کوڕی شاری دەکرد
وەرن با پێکەوە ئەم بەردانە بدوێنین
هەریەکەیان پەیڤێکەو
کۆمەڵێ مانای لەناو خۆی هەڵگرتووە
وەرن با لە مانای شاراوەی بەرد رابمێنین)).   **نەزەند بەگیخانی، دیوانی (دوێنێی سبەینێ)**

دواتر شاعیر بەردبارانکردنی دوعا روون دەکاتەوە، کە دیارە بەهۆی (ژیاندۆستی و پۆشینی کراسی ئەڤین) و (گەیشتن بە خەونەکانیەوە) بەردباران کراوە...

((بەرەو رووم دەهات
سەبەتەیەکی کەسکی پێبوو
پڕ لە جریوەی ئەستێرە
کراسێکی لەبەربوو
چنراو بەپوولەکەی ئەڤین
تەنوورەیەك پڕ لە هێلی منداڵی
رووخساری قژی لە خەون و
باڵای چەشنی حیکیایەت...))   **(نەزەند بەگیخانی، دیوانی (دوێنێی سبەینێ)**

دوای روونکردنەوەی بەردبارانکردنەکەش، شاعیر دێتە سەر باسی ئاشکراکردنی نهێنی یەکانی (بەرد)، بەلای شاعیرەوە بەرد (یان ئەو شتانەی، کە ژنی کوردی پێ دەکوژرێت.. دەمانچە..گوللە.. پەلەمێز..تاد) مانای (خوێنڕشتن)ە، هەتا بەرد هەبێ، خوێن ڕشتن بەردەوامە، تا ئەو کاتە دەریایەك لە خوێن دروست دەبێت و شارو وڵات لە ناو تەمو وئاڵۆزی و گوناه و تاواندا شەپۆل دەدا:

((دوعایەکی خوێند
ئەو دوعایەکی خوێندو
بەرد شەقی برد
بوو بە دەریایەکی سوور

شار شەپۆڵی دەدا لە تەم
شەپۆڵی دەدا لەبەرد
شەپۆڵی دەدا لە گوناه
شەپۆڵی دەدا لە تاوان)) **نەزەند بەگیخانی، دیوانی** (دوێنێی سبەینێ)

جگە لەمانەش شاعیر، کە ماناکانی بەرد روون دەکاتەوە،دەڵێ:(پیاوانی کورد)یش بە (بەرد) دەزانێ، گوایە ئەوانیش وەك بەرد، لە بەرامبەر ژناندا دڵڕەق و ئەم دڵڕەقییەشیان، دەبێتە هۆی ئەوەی پیاوان (دوعاکانی کورد = ژنانی کورد) بەرد باران بکەن و بە سەرچاوەی تاوان و گوناهەکان، کە شارەکان و سەرجەم کوردستانی گرتۆتەوە...ناوزەدیان بکەن

((شاریش غەرقی بەرد بوو
بەرد وەکو دڵی پیاوانی ئەو دەڤەرە
بەرد وەکو چاوی تەماشاکەر
بەرد وەکو دەستی چەپڵە لێدەر
بەرد وەکو ئەو سەرزەمینەی ئێمە
قژی لەزرمەی کەوتن
قژی لە بۆکرووزی جەستە
قژی لەشکانی دوعاکان)) **نەزەند بەگیخانی، دیوانی** (دوێنێی سبەینێ)

شاعیر پێی وایە، بەهۆی ئەوەی کۆمەڵی کوردەواری کۆمەڵێکی باوکسالارە و (دوعاکان = کچ و ژنەکان) تەنها و تەنها بووکەشووشەن بەدەستی پیاوانەوەو پیاوانیش(خوا)یانە، مامەڵە لەگەڵ دوعاکان دەکەن، بۆیە ئەمڕۆ (شار= وڵات = کوردستان) پڕە بووە لە بەرد بارانکردنی ژنانی کوردو کوشتن و بڕینی ژنانی کورد.

((چواردەورتان پڕە لە دوعا
وڵات پڕە لە تارمایی دوعاکان)) **نەزەند بەگیخانی، دیوانی** (دوێنێی سبەینێ)

هەروەها شاعیر لە کۆتایی دەقە شیعرییەکەدا، زۆر بەڕوونی ئاماژە بەوە دەکات، کە مەبەستی لە (دوعا) ژنان بووە و مەبەستی لە(بەرد) و (بەردباران کەرانیش) پیاوانی کورد بووە.... ئەوەتا دەڵێ:

((باوەڕم پێبکەن
ئەوە ئەو بوو
دوعا بوو
لەمەیدانی شار هەڵدەسایەوەو
چەشنی حیکایەت
سەرگوزەشتەی ئێمە
سەرگوزەشتەی بەردی دەگێڕایەوە.)) **نەزەند بەگیخانی، دیوانی** (دوێنێی سبەینێ)

١–سەرگوزەشتەی ئێمە = سەرگوزە شتەی ئێمەی ئافرەتانی کورد.
٢–سەرگوزەشتەی بەرد = سەرگوزەشتەی پیاوانی بەردهاوێژ، کە هەمیشە ژنان بەرد باران دەکەن و دەیانکوژن...

هێڵکاری -١-

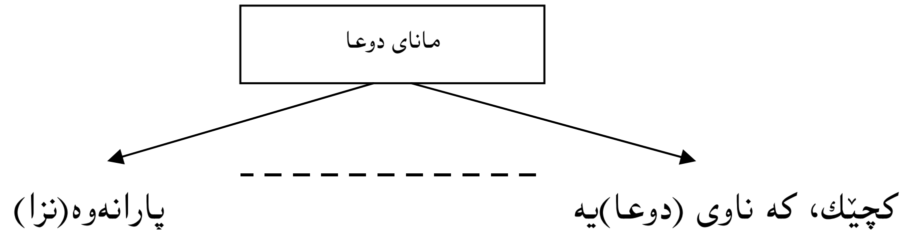

هێڵکاری -٢-

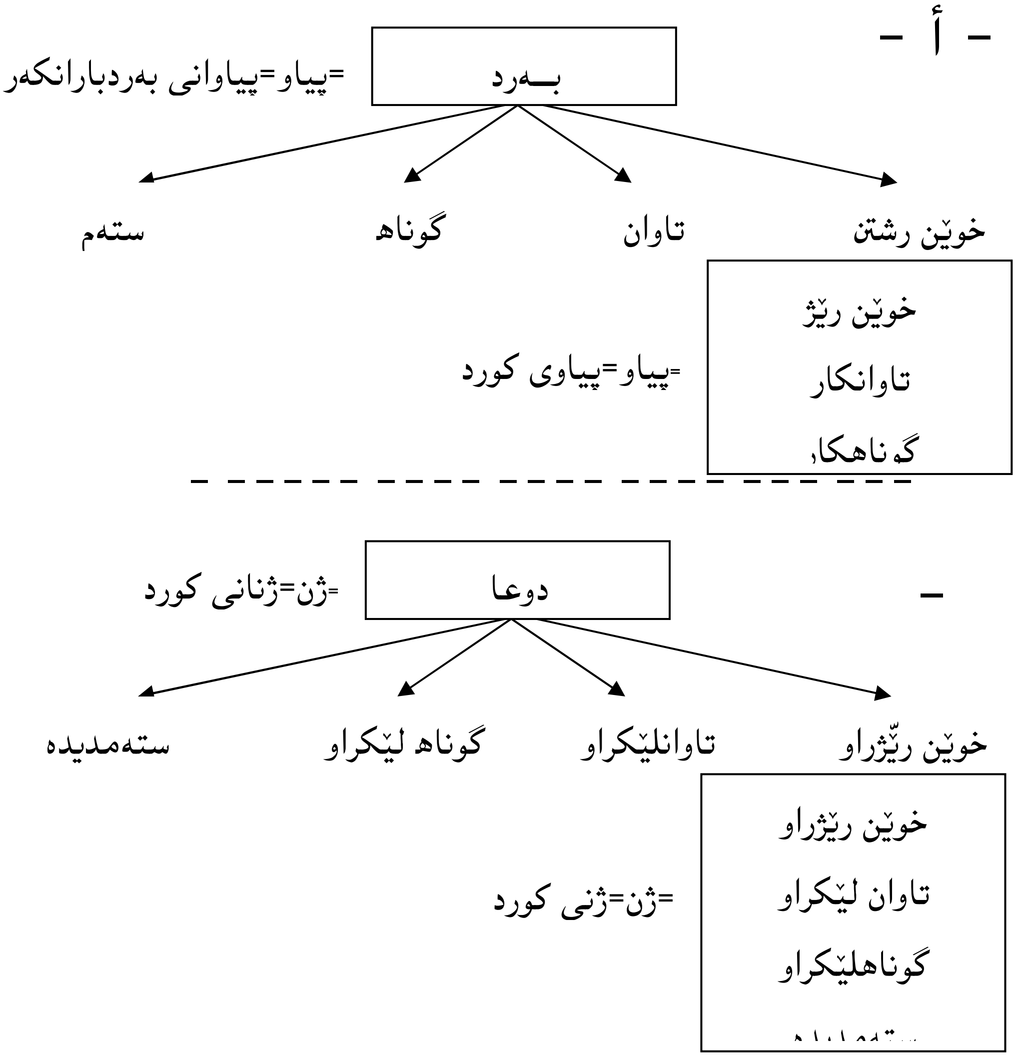

هێڵکاری -٣-	هێڵکاری -٤-
بەعشیقە=کوردستان	شار=وڵات=کوردستان

ئەنجـــام

١- لاوازی کەسایەتی سیاسیو کۆمەڵایەتی ژن، تارادەیەك پەیوەندی بەو فشارەوە هەیە، کە لە ڕووی دەروونییەوە، خراوەتە سەر هزرو هۆشییەوە. بێ توانایی و باوەڕ بە خۆنەبوونی ژنانیش لە کوردستان لە بوارەکانی بڕیاردا، پەیوەندی بەو کاریگەرییە دەروونیەوە هەیە، کە کۆمەڵگە ناراستەوخۆ، زۆرجاریش بە ئەنقەست خستویەتیە سەر پێکهاتەو کەسایەتیەکەی.

٢- هەموو ئەو چەوساندنەوەیەی لە جیهان دەرهەق بە ژنان کراوە، وای کردووە، ژنانی کورد لە کۆنەوە لە بزووتنەوەی ئازادیخوازانەی کوردستاندا بەشدار بن، بەڵام وەك دەرکەوتووە بەشداربوونەکە ئەوەندەی فیزیکی بووە ئەوە ئەوەندە کارەکی نەبووە.

٣- فێمینیزمی ژنانی کورد، چەمکێکی تاریف نەکراو و ئابستراکتە، ئەگەر دەورەکانی فیمینیزمی ڕۆژئاوا بە پێوانە بۆ ڕەوتی فێمینیزمی کوردی دابنێین، دەکرێ بڵێین، فیمینیزمی کورد هێشتا لە قۆناغی یەکەمدا دەرباز نەبووە. واتە هیشتا خەبات دەکا بۆ ئەوەی لە باری یاساییەوە وەك پیاو ماف یەکسانیی هەبێ، لە هەمان کاتدا ژنی وایش هەیە، کە بە قسەی خۆی بێ، ئەوە فیمینیزمی پۆست مۆدێرنێتەی تێپەڕاندووە .

٤- ژن لە کۆمەڵی کوردەواریدا بە بەراورد لەگەڵ هەندێ لە نەتەوەکانی تری خاوەن دەوڵەت، نەك ماف پێشێل نەکراوە بەڵکو تا رادەیەك ئازادو سەربەخۆتر ژیاوە، پیاوی کوردیش لە زۆربەی بوارەکاندا هاوکاری مێینە بووە بۆ وەدەست هێنانی زیاتری مافەکانی جێگای خۆیەتی ئاماژە بەوە بکرێت، کە پیاوی کورد سەرەڕای ژێردەستەیی و نەبوونی ئازادی لە وڵاتەکەیدا، کەچی بە بەراورد لەگەڵ زۆر لە نەتەوە ئیسلامییەکان ماف زیاتری بە ژنان داوە.

٥- هەندێ لە ژانرە ئەدەبیەکان، لە شیعرو چیرۆك و... کەوا ژنانی کورد نووسیویانە، بەدەست کۆمەلێك گرفت دەناڵێنن، لەوانەش ئایدۆلۆژیاو ئەو قوتابخانە ئەدەبییە جۆراوجۆرانەی، کە لەلایەن پیاوانەوە دروست کراون، بە واتایەکی تر ژنی کورد لە پرۆسەی نووسینەوەدا بەشێوەیەکی هۆشیار و ناهۆشیار خۆی خستۆتە زیندانی لاساییکردنەوەی ئەدیبە "گەورەکان"ی پیاو، کەدواتر ئەمە لە پەیامی راستەقینەی داکۆکی کردنی فیمینیزمانەیانی کەم کردۆتەوە، ئەمەش بە ئاشکرا لە بەرهەمە ئەدەبییەکانی (نەزەند بەگیخانی) دا بەرجەستەکراوە.

٦- پیشینەی ئەدەبی ژنان، مێژوویەکی دوور و دریژی نییە، بە بەراوردکردن لەگەڵ مێژووی ئەدەبی پیاواندا، ئەوانەشی لەم سالانەی رابردوودا دەرکەوتوون، زیاتر دەرهاوێشتەی قوتابخانە فیمینیزمەکانن و ژمارەیەکی رێژەیین ونەیانتوانیوە، وەك پێویست ئەو ئەرکانەی لە سەر ژنیکی شاعیرە، یان چیرۆکنووسە، بە باشی بەرێوەی بەرن و لە چاو ئەدەبی پیاواندا، کە گەشەیەکی زۆری کردووە.

پەراوێزەکان:

١- د.جمال رشید احمد، لێکۆلینەوەیەکی زمانەوانی دەربارەی وڵاتی کوردەواری، ل٩.

٢- دۆزینەوەی ئاسەوارێکی نوێ، رۆژنامەی هەولێر، ژ: (٦٠٤)، رێکەوتی ٢٠٠٩/٨/٢٤.

٣- د.بەدرخان سندی کۆمەڵگای کوردەواری لەدیدی رۆژهەڵاتناسیدا، ل١٤٠.

٤- د.کەمال مەزهەر ئەحمەد، ئافرەت لەمێژوودا، کورتەباسێکی مێژوویی کۆمەڵایەتی، ل٧٤.

٥- سەرچاوەی پێشوو، ل٧٦.
٦- مینورسکی،الاکراد ملاحظات و انطباعات،ت:معروف خزندار، ص ٧٤.
٧- سەرچاوەی پێشوو، ل١٤١.
٨ - ادموندز، کرد و ترك و عرب، ت: جرجیس فتح الله، ص ١٤٢.
٩- د. بەدرخان سندی کۆمەڵگای کوردەواری لەدیدی رۆژهەڵاتناسیدا، ل١٤٠.
١٠- سون،رحلة متنكر الى بلاد مابين النهرين و كردستان،ت: فواد جميل،ص ٣٣.
١١ - سۆن، سلێمانی ناوچەیەك لە کوردستان، و: مینە، سلێمانی ٢٠٠٧، ل٦٤.
١٢- د.محمدفتحي الشاعر، الاكراد في عهد عمادالدين الزنگی، ص٥٢.
١٣- احمد تاج الدين، الاكراد تاريخ شعب وقضية وطن، ص٥٢.
١٤- ريج ، رحلة ريج فى العراق عام ١٩٢٠،ت: بهاءالدين نورى، ص ٢٠٣.
١٥- هێنی هارۆڵد هانسن، ژیانی ئافرەتی کورد، و:عەزیز گەردی، ل٢٠٣.
١٦- سلامه موسى، دراسات سايكولوجية، ، ١٩٩٧، ص٨٥.
١٧- توما بوا، مع الاكراد، ت: اواز زنكنة، ص ٦٧.
١٨- ڤگینیا ڤاسیلڤا،شەرەفخانی بەدلیسی، سەردەم،ژیان،نەمری، ٢٠٠٨.
١٩- محمد أمين زكي ، خلاصة تأريخ الكورد و كوردستان من أقدم العصور التاريخية حتى الآن، ص ٢٣٧.
٢٠- س، ج، ئیدمۆندس، کورد و تورك و عەرەب، وەرگێڕانی حامید گەردی، هەولێر،٢٠٠٤، ل ١٢٨.
٢١- ئاسوبایەزیدی، دیدار لەگەل دکتۆر رۆئیا تەلوعی،فیمینیزم و فیمینیستانی کورد، ماڵپەڕی کلاورۆژنە، www.klawrojna.com
٢٢- ئاسوبایەزیدی، دیدار لەگەل دکتۆر رۆئیا تەلوعی،فیمینیزم و فیمینیستانی کورد، ماڵپەڕی کلاورۆژنە، www.klawrojna.com
٢٣- سەرچاوەی پێشوو.
٢٤- ئارام سدیق، دۆزی ژن و هەزارەی نوێ، ل٢٦-٣٧.
٢٥- ئاسو بایەزیدی، دیدار لەگەل دکتور رۆئیا تەلوعی، فیمینیزم و فیمینیستانی کورد.
٢٦- کازیوه ساڵح، فیمینیستناسی و جڤاکی کورد، ل٤٣-٤٤.
٢٧- سەرچاوەی پێشوو ، ل٤٤.
٢٨- ئارام سدیق، دۆزی ژن و هەزارەی نوێ، ل٤٧.
٢٩- بەهرەوەر مەرزانی، دیمانە لەگەڵ نووسەرو رۆژنامەڤان ڤینۆس فایەق، ماڵپەڕی کلاورۆژنە، www.klawrojna.com
٣٠- سەرچاوەی پێشوو.
٣١- د. هیمداد حوسێن، رۆژنامەوانی کوردی سەردەمی کۆماری دیموکراتی کوردستان، ل٢١٢.
٣٢- سەرچاوەی پێشوو، ل٢١١.
٣٣- منشورات اليونسكو، تكافؤ فرص الفتيات و النساء في مجال التعليم، ص٧٠.
٣٤- آمال الزهاوي، التداعيات، منشورات آمال الزهاوي، ص٢٢.
٣٥- د.كمال ابوديب، جدلية الخلفاء والتجلي، دراسات بنيوية في الشهر ،بيروت، ١٩٧٩.
٣٦- پشکۆ نەجمەدین، پەیڤێك لەمەڕ شیعر، ماڵپەڕی کلاورۆژنە، www.klawrojna.com
٣٧- د.نوال السعداوي، الرجل والجنس، ط١، بيروت، شباط١٩٧٦.
٣٨- عەبدولقەهاری شێخ، ئافرەت وەك دەقێكی شیعری، ل١٦.
٣٩- نەزەند بەگیخانی، دیوانی (دوێنێ سبەینێ)،کۆمەلەی هونەرە جوانەکانی کورد لە فەرەنسا، ١٩٩٥.
٤٠- نازك الملائكة، قرارة الموجة، ص١٥٧.

٤١– نەزەند بەگیخانی، دیوانی (دوێنێ سبەینێ) ، کۆمەڵەی هونەرە جوانەکانی کورد لە فەرەنسا، ١٩٩٥.

٤٢– نەزەند بەگیخانی ، عەشق و غیاب، لە دیوانی ((زەنگوڵی ووتن)) وەرگیراوە، سلێمانی،٢٠٠٥.

٤٣– عەبدولستار پیرداود حەسەن، هەڵوەشاندنەوەگەرایی لە ئەدەبی کوردیدا،ل ١٠٢.

سەرچاوەکان

بە زمانی کوردی:

١. ئارام سدیق سلیمان، دۆزی ژن و هەزارەی نوێ، خانەی چاپ و بڵاوکردنەوەی ڕێنما، ٢٠٠٥.

٢. د.بەدرخان سندی، کۆمەڵگای کوردەواری لەدیدی ڕۆژهەڵاتناسیدا، و:دکتۆر ئیبراهیم اسماعیل سەعید دەزگای موکریانی، چ:١ ،چاپخانەی خانی دهۆک،٢٠٠٨ .

٣. د.جمال رشید احمد،لێکۆلینەوەیەکی زمانەوانی دەربارەی وڵاتی کوردەواری،دار الحریە،بەغداد،١٩٨٨.

٤. ڕۆژنامەی هەولێر،دۆزینەوەیەکی مێژوویی نوێ،ژ٦٠٤، ٢٤/٨/٢٠٠٩.

٥. س، ج، ئیدمۆندس، کورد و تورک و عەرەب، و: حامید گەردی، هەولێر،٢٠٠٤.

٦. عەبدولستار پیرداود حەسەن، هەڵوەشاندنەوەگەرایی لە ئەدەبی کوردیدا لە تیۆرەوە بۆ پراکتیزەکردن، نامەی ماستەر، کۆلێژی پەروەردەی مرۆڤایەتی،زانکۆی سەلاحەدین، ٢٠١٠.

٧. عەبدولقەهاری شێخ، ئافرەت وەك دەقێکی شیعری، چاپی یەکەم، هەولێر، ٢٠٠٢.

٨. کازیوە ساڵح. فیمینیستنناسی و جڤاکی کورد،دەزگای چاپ و بڵاوکراوەی ئاراس، ٢٠٠٥ .

٩. د.کمال مەزهەر ئەحمەد، ئافرەت لە مێژوودا، کورتە باسێکی مێژوویی و کۆمەڵایەتی ، بەغدا ١٩٨١.

١٠. نەزەند بەگیخانی، دیوانی (دوێنێ سبەینێ)،کۆمەڵەی هونەرە جوانەکانی کورد لە فەرەنسا، ١٩٩٥.

١١. د.هیمداد حوسێن،ڕۆژنامەوانیی کوردی سەردەمی کۆماری دیموکراتی کوردستان، هەولێر ٢٠٠٨.

١٢. ---------، ڕێبازە ئەدەبییەکان،دەزگای موکریانی،چاپخانەی ئاراس،هەولێر،٢٠٠٨.

١٣. هێنی هارۆڵد هانسن، ژیانی ئافرەتی کورد، و:عەزیز گەردی، کۆڕی زانیاری کورد، بەغدا، ١٩٨٣.

١٤. یڤگینیا ڤاسیلڤا،شەرەفخانی بەدلیسی، سەردەم، ژیان، نەمری، و: د.ئارام عەلی، سلیمانی،٢٠٠٨.

بە زمانی عەرەبی:

١. احمد تاج الدین، الاکراد تاریخ شعب وقضیة وطن، الدار الثقافیة للنشر، مصر،٢٠٠١.

٢. ادموندز، کرد و ترك و عرب، ت:جرجیس فتح الله، بغداد، ١٩٧٢.

٣. آمال الزهاوي، التداعیات، منشورات آمال الزهاوي، بغداد، ١٩٨٢.

٤. توما بوا،مع الاکراد،ت: اواز زنکنه، مطبعة دار الجاحظ، بغداد،١٩٧٥.

٥. ریج، رحلة ریج فی العراق عام ١٩٢٠، ت:بهاءالدین نوری، بغداد، ١٩٥١.

٦. سلامة موسي، دراسات سایکولوجیة، سلامة موسي للنشر والتوزیع،موسسة المعارف،بیروت.

٧. سون، رحلة متنکر الی بلاد مابین النهرین و کردستان، ت:فواد جمیل، ط٣، بغداد،١٩٧٣.

٨. د.کمال ابودیب، جدلیة الخفاء و التجلي، دراسات بنیویة ، دار العلم للملایین، بیروت، ١٩٧٩.

٩. محمد أمین زکي،خلاصة تأریخ الکورد و کوردستان من أقدم العصور التاریخیة حتی الآن، ترجمة محمد علي عوني، ط٢، بغداد، ١٩٦١.

١٠. د.محمد فتحي الشاعر، الاکراد في عهد عمادالدین زه نکي،کلیة الاداب، جامعة المستنصریة، ١٩٩١.

١١. منشورات الیونسکو، تکافؤ فرص الفتیات و النساء في مجال التعلیم، ١٩٨٠

١٢. نازك الملائکة، قرارة الموجة، دار الاداب، بیروت، ١٩٥٧.

١٣. د.نوال السعداوي، الرجل والجنس، المؤسسة العربیة للدراسات والنشر، بیروت، ١٩٧٦.

ماڵپەرەکان:

١. ئاسۆ بایەزیدی، دیدار لەگەڵ د.رۆئیا تەلوعی، فیمینزم و فیمینیستانی کورد، ماڵپەڕی کلاورۆژنە، www.klawrojna.com، ٢٠١٠/٩/٣.

٢. ئەردەلان عەبدولا، مەسەلەی ژن کوشتن وشەرەف و ناmووس پەرستی لە ئەدەبی جیهانی دا، ٢٠٠٩.

٣. بەهرەوەر مەرزانی،دیمانە لەگەڵ نووسەرو رۆژنامەڤان ڤینۆس فایەق، ماڵپەڕی کلاورۆژنە،٢٨/٤ ٢٠٠٧.

٤. پشکۆ نەجمەدین، پەیڤێك لەمەڕ شیعر، ماڵپەڕی کلاورۆژنە www.klawrojna.com،٢٠٠٧/٥/٣.

ملخص البحث

الادب النسوي الكردي

(نتاجات نزند بكيخانى نموذجا)

في هذا البحث ينظر الي الفيمينيزم بانها عبارة عن حركة اجتماعية فكرية سياسية متعددة الأفكار والتيارات، حيث تسعى للتغيير الاجتماعي والثقافي، وتغيير نمط العلاقات بين المرأة والرجل، وتتبنى مفاهيم صراعية بين الجنسين، وتهدف إلى تقديم قراءات متعددة عن علاقات الذكر بالأنثى والدين واللغة والتاريخ والثقافة وكما تكلمنا عن الحركة النسوية الكوردية هذا ما تناولناه في الفصل الاول، وفي الفصل الثانى يحتوي ابعاد الحركة النسوية الكردية والتغير الحاصل مقارنة بالمدارس الغربية وكذلك قمنا بنقد و تشطير الاغراض الادبية(الشعر والقصة) لدى الشاعرة و القاصة و الناشطة فى مجال الحركة النسوية (نزند بكيخانى) لمعرفة الجوهر الادبي لديهم وخاصة في مجال الفيمنيزم ....وفي الختام عرضنا اهم النتائج التي توصلنا اليه في بحثنا هذا.

Abstract

Kurdish Feminism Litrature

(writings of Nazand Bagikhani as an Example)

The Purpose of this Research is to look at the genres of women. The dissertation clarifies the feminist idea in these genres. This Research is divided into two chapters. These Two chapters are united in one point، which is that The Kurdish Feminist movement can reach the target only when it shows the literary ideas in a scientific way. The Movement can also show the main obstacle by being far from the outside cultures. The dissertation deals with the progress of this movement after the uprising of 1991. It also focuses on the women of the southern part of Kurdistan. method of the dissertation based upon historical analysis، In this regard, we have paid great attention to historians. In the first chapter we have introduced the Kurdish Feminism also، in this chapter، we have paid great attention to two points and clarified their position on the Kurdish feminist movement.

the Research is about Kurdish Feminist Movement. Later on، I have chosen some paragraphs from the writings of (Nazand Bagikhani) are explained and analyzed them. The result of the dissertation is shown in some points.